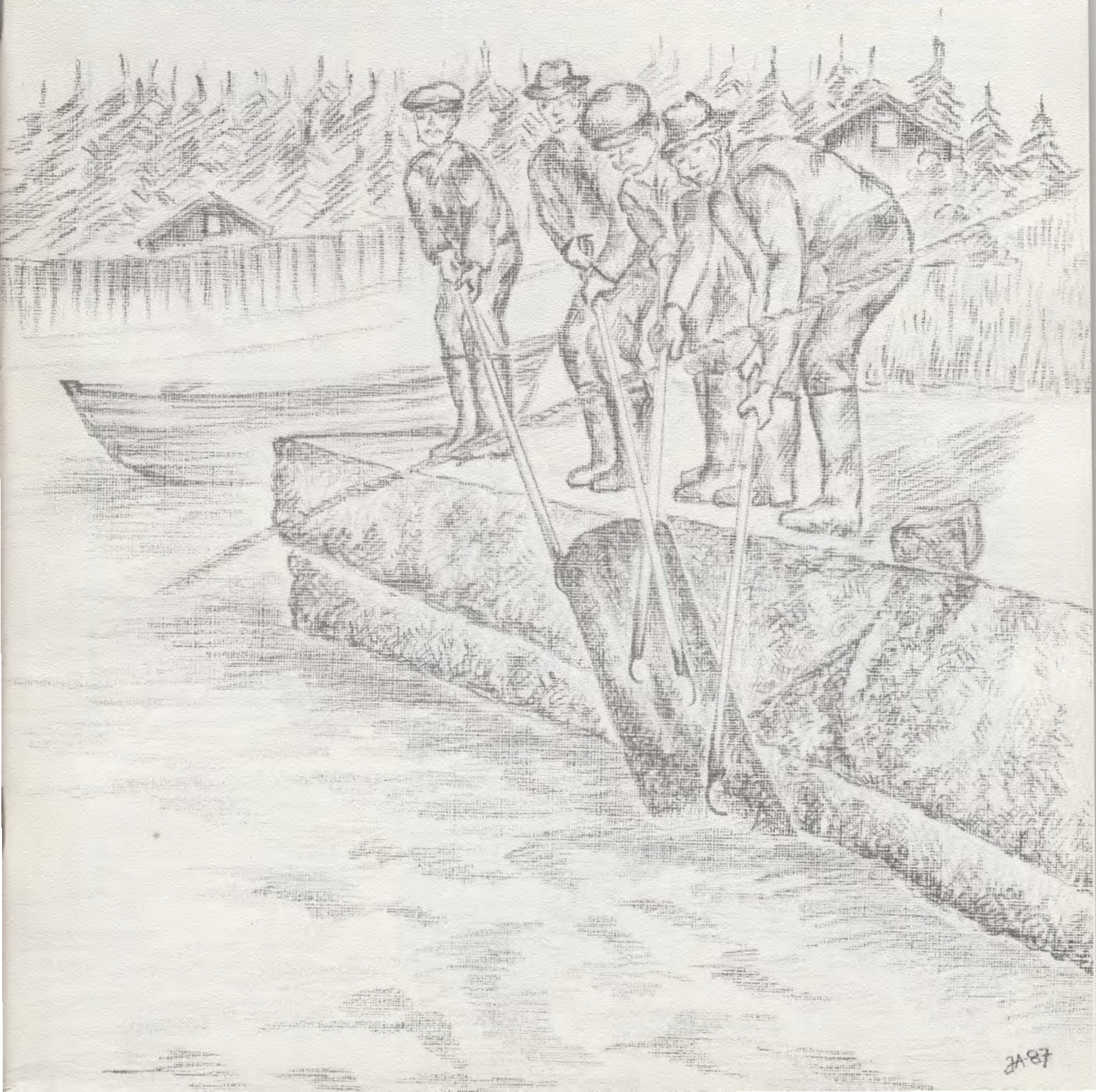

SIURON SILLANKORUASTA

SIURO-SEURAN 10-VUOTISJUHLAJULKAKSU
ELOKUU 1987

JUURTEMME LUUSIKSI

SISÄLLYS:

JUURTEMME LUUSIKSI	2
SIURO-SEURAN ENSIMMÄISET 10 VUOTTA Esa Martikkala	3
SIURONKOSKEN TEOLLISUUS Muistin ja asiakirjojen kätköistä Eero Järventausta	5
TARINAA SIURONKALLION ASUTTAMISESTA kertonut Otto Ritämäki	25
TIEDÄTKÖ, ETTÄ koonnut Eero Järventausta ..	28

TOIMITUSKUNTA:

Jaakko Hälli, päätoimittaja
Eero Järventausta
Marketta Kalmanlehto
Arja Kortesoja
Kauko Korhonen, jälleentalokuvaus

Kansi ja piirroksot:
Jaana Appelström

Sananparret Nokialta sisältyvät
Eero Järventaustan julkaisematto-
maan kokoelmaan "MENNÄ KROPSII"

"ELETYP PÄIVÄT ESILLÄ OVAT"

Paikkakuntaan liittävän perinne- ja muistitiedon kerääminen kuuluu varsin tärkeänä alueena kotiseutuyhdistyksen toimintaan.

Jo aikaisemmin ovat yksityiset henkilöt tehneet ansiokasta kansanperinteen keruutyötä Siuron seudulla.

Kymmenvuotisjuhlavuonnaan Siuro-seura on halunnut kartuttaa kotiseututietoutta yksin kansiin. Luettavanasi on lehti, jossa kerrotaan Siuron kehityksestä.

Julkaisua jaetaan siurolaisille ja linnavuorelaisille Siuro-seuran juhlatervehdyksenä.

Seura ottaa mielellään vastaan perinne- ja muistitietoutta paikkakunnan tapahtumista ja henkilöistä.

Lähitulevaisuudessa erityisen kiinnostuksen kohteena ovat Linnavuoren rakentamisaikaan liittyvät muistitiedot. Onhan tehtaan syntymisestä piakkoin kulunut puoli vuosisataa.

Seuraavassa Siuro-seuran lehdessä tullaan keskittymään Linnavuoren muinaislinnan ja tehtaan perustamisen historia- ja perinnetiedon julkaisemiseen.

Kiitämme julkaisun tukijoita.

"SE KOSKEN KOHINAT TUNTEE,
JOKA SER RANNALLA ASUU"

Marketta Kalmanlehto

SIURO-SEURAN ENSIMMÄISET 10 VUOTTA

Hieman yli kymmenen vuotta sitten asteli kuvanveistäjäme Ossi Somma Knuutilan piha-alueella ihmetellen rakennusten erittäin huonoa kuntoa ja sitä kuinka ne oli päästetty "ränsistymään" sellaisiksi. Tämä sama asia oli mielessä myös monella muulla siurolaisella, joten ajatukset kävivät yksiin Ossin rakennusten kunnostamisajatuksen kanssa. Aktiiviset yhteydenotot eri henkilöihin ja virkamiehiin synnyttivät ajatuksen Siuro-seuran perustamisesta. Perustamis-pöytäkirjan allekirjoittajina 13.6.1977 olivat Nikolai Viitanen, Otto Ritämäki ja Toivo Virtanen.

Siuro-seuran ensimmäiseen johtokuntaan valittiin seuraavat siurolaiset:

- puheenjohtaja Ossi Somma
- varapuheenjohtaja Raimo Jokinen
- sihteeri Rauno Keskinen
- rahastonhoitaja Ensio Helminen
- arkistonhoitaja Eero Järventausta
- jäseniksi: Christer Elving, Viljo Lähteenmäki, Otto Ritämäki, Sinikka Somma ja Toivo Virtanen.

Kaupunki oli jo aikaisemmin Knuutilan omistajana antanut suostumuksen rakennuksen kunnostamiseen ja lupautunut avustamaan materiaalihankinnoissa mikäli toiminta tapahtuisi yhdistyksen puitteissa. Yhdistyksen perustamisen jälkeen luovutti kaupunki Knuutilan kartanoalueen Siuro-seuran hallintaan suullisesti, joka vuonna 1986 vahvistettiin kirjallisesti.

Yhdistyksen perustamisen jälkeen välittömästi alkoi sellainen "talkooruljanssi", ettei paremmasta väliä. Talkoissa puursivat ahkerasti niin miehet kuin naisetkin 3-vuotiaasta Tommista jo miehen ikään ehtineeseen Virtasen Toipiin saakka.

Tällaista pyyteetöntä talkoohenkeä ja innostusta mikä on Siuro-seurassa alusta alkaen vallinnut en ole aikaisemmin tavannut.

Ahkeran raatamisen tuloksena saatiin pihapiiri rakennuksineen suhteellisen hyvään käyttökuntoon ja voitiin jo hieman alkaa miettimään käyttöäkin tiloihin.

Ensimmäisenä tuli esille ajatus juhannusjuhlista siurolaisille. Juhannusjuhlat pidettiin ja ne

---

Knuutilan kuninkaankartanon rakennusten ja piha-alueen kunnostaminen on ollut Siuro-seuran kymmenvuotisen toiminnan päätehtävä.

Talkootunteja on kertynyt lähes 15 000.

Rakennusmateriaalien hankintaan on saatu taloudellista apua kiinteistön omistajalta, Nokian kaupungilta.

Maankaivutöissä väenpirtin nurkalla Eino Heponen (vas.) ja Toivo Virtanen.

onnistuivat kävijämäärältään yli odotusten. Nykyisin juhannusjuhlat ovat muodostuneet perinteisiksi siurolaisille, jota osoittaa jatkuvasti kasvava kävijämäärä. Myöhemmin yleisötilaisuuksina ovat tulleet mukaan Pirkan-tulijuhlat ja Knuutilan syysmarkkinat, joiden yleisömäärä on kasvanut vuosi vuodelta.

Knuutilan tilojen käyttö on lisääntynyt valtavasti yhdistysten, seurojen ja yksityishenkilöiden huomattua kartanomiljöön sopivan erilaisten tilaisuuksien pitopaikana erinomaisesti. Esimerkkinä erilaisista tilaisuuksista voisi mainita muutamia: hiihto- ja painikilpailut, taideleirit, musiikki-illat, teatteriesitykset ym. Perhetapahtumista voisi mainita mm. ylioppilasjuhlat. Knuutilan tilat ja miljöö on myös antanut ensiaskeleet usealle nuorelle parille, sillä siellä on pidetty jo useammat häät.

Ensimmäiset nuoret, jotka vastasivat "kylä" toisilleen Knuutilassa olivat Heli Jokinen ja Pekka Riihitupa.

Vaikkakin rakennukset ovat jo käyttökunnossa ja käytössä, eivät työt Knuutilassa suinkaan ole loppuneet, vaan jatkuvat nykyisin pääasiallisesti piha-piirin kunnostuksella.

Lisää pontta ja puhtia koko pihapiirin kuntoon saattamiseen antoi valtakunnallinen ympäristön parantamiskilpailu, johon Nokian kaupunki ilmoitti Knuutilan.

Siuro-seura ei nykyisellään ole enään "Knuutila-seura", jonka vuoksi se lähinnä perustettiin, vaan koko Siuro-Kulju-Linnavuori-alueen yhteinen seura.

Toimintaa on lisätty järjestämällä erilaisia yleisötilaisuuksia, joihin on kutsuttu kaupungin virka- ja luottamusmiehiä vastaamaan yleisön kysymyksiin ja kertomaan kuinka lähitulevaisuudessa kehitetään näitä reuna-alueita.

Siuro-seura on ottanut myös kantaa hyvin moneen meitä kaikkia koskeviin asioihin, joita eri viranomaiset ovat tiedustelleet. Näistä yhtenä voisi mainita siirtolapuu-tarhahankkeen Knuutilan pelloille. Tällöin seura ilmoitti, ettei Siuro-seura vastusta siirtolapuu-tarhan tuloa Siuroon, vaan pikemminkin päinvastoin kannattaa hanketta.

Ainoa asia, mitä seura vastusti, oli puutarhan sijoituspaikka, koska sitä kaavailtiin Knuutilan päärakennuksen eteen muutaman kymmenen metrin päähän seinästä. Siuro-seura oli päätöstä tehdessään kuin myös nykyisinkin sitä mieltä, että Knuutilan kartano-

miljöö on ainutlaatuisen kokonaisuus ja mikä vielä harvinaista yhteiskunnan omistuksessa, jollaista ei Suomesta toista löydy.

Älkäämme olko niin itsekkäitä, ettemme jättäisi tuleville sukupolville perinnöksi kappaletta kauneinta Suomea.

Tänä vuonna Siuro-seura täyttää 10 vuotta ja tämän juhlavuoden kunniaksi seura toteuttaa Siuron kosken partaalle jo pitkään työn alla olleen patsashankkeen ja pystyttää Teollisuuden muistomerkin. Tämä patsas tulee olemaan muistona Siuron teollisuudelle, mutta olkoon se myöskin muistona Siuro-seuran ensitaipaleesta.

Siuro-seuran puolesta kiitänkin Teitä kaikkia ahkeria ihmisiä, jotka olette saaneet aikaan työllänne miellyttävät ja muistorikkaat yhdessäolohetkemme niin talkoissa kuin juhliksakin. Tämän toiminnan uskon jatkuvan myöskin tulevaisuudessa virkeänä ja olkoon Siuro-seura meitä kaikkia yhdistävä ja innostava kaikkien Siuro-Kulju-Linnavuorelaisten yhteinen seura.

Esa Martikkala
Siuro-seuran puheenjohtaja

Siuronkosken teollisuus

M U I S T I N J A A S I A K I R J O J E N K Ä T K Ö I S T Ä

Siuronkoski oli jo 1300-luvun lopulta lähtien myllyjen sijoituspaikka, mutta yhteiskunnallisen valvonnan ollessa vielä kehittämätöntä asiakirjatietoja ei niistä ole löytynyt.

Koska Westfalenin Münsterissä syntynyt Lydeken Djäknin poika Bengt eli Pentti oli jo nuoruudessaan tutustunut sikäläiseen teollisuuteen ja koskien käyttöön viljanjauhatuksen voimanlähteenä, hän Kuloveden rantoja isännöidessään ja kehittäessään omistamastaan silloisesta Niemenpään, nykyisestä Knuutilan tilasta Suur-Pirkkalan mahtavimman asumakartanon, todennäköisesti otti Siuronkosken vesivoimaa jo pyörittämään myllynkiviä. Olihan vesimylly tullut melko yleiseen käyttöön silloin jo Suomessa. Niin ikään samoihin aikoihin rakennutti Nokian kartano Nokiankosken ensimmäisen myllyn. Ensimmäinen jalkamylly Emäkoskessa oli asiakirjojen mukaan v. 1509.

Vanhin tieto Nokian myllyistä on vv. 1508-1509, kun Jeppe Volmarinpoika valitti valtionhoitaja Sten Sturelle piispa Johanneksen väkivalloin yrittäneen hankkia hallintaansa Nokian kartanon ja rikotuttaneen Taivalkunnan tilojen yhteisen jalkamyllyn. V. 1510 kerrotaan Emäkoskessa toimineen jo kaksi myllyä. Nämä olivat osaltaan helpottamassa Siuronkosken myllyjen käyttöpainetta.

Kärryjä ei myllykuormien kuljettamiseen 1500-luvulla vielä voitu käyttää, koska niitä ei ollut, eikä ollut kärryteitäkään. Maitse myllyssä käytäessä kuormat kuljetettiin niin suvella kuin talvella reessä ja purilaila. Matkathan pikku myllyihin olivat lyhyitä, kun puroihin rakennettuja jalkamyllyjä oli runsaasti. Ne tosin kävivät vain keväisin, joskus sateisina syksyinäkin.

Siuron seudun ja sen ympäristön myllyttömät kävivät Siuronkoskella kruunun myllyissä. Tanne rakennettiin kaksi myllyä v. 1561 ja töitä valvoi Kangasalan Liuksialan vouti. Näin mm. siksi, että Kuljun ollessa kuninkaankartanona Juhana III lahjoitti paitsi Liuksialan,

---

- Ei o kuulemattoman kirkosta eikä jyvättömäm myllystä.

---

myös Kuljun kartanon veljensä Erik XIV:n leskelle Kaarina Maununtyttyärelle (Karin Månsdotter) koko eliniäksi. Ja niinpä leskikuningatar Kaarina vieraili ja asuikin useita jaksoja Kuljussa. Yhteydet Liuksialasta Suoniemen Kuljuun olivat monipuoliset ja vilkkaat.

Myllyjä rakennettaessa naapuripitäjienkin talonpojiston velvollisuus oli tehdä taksvärkkipäiviä myllyrakennuksilla, ja mm. Mouhijärven, Vesilahden sekä Karkun, vieläpä Hämeenkyrönkin joillakin myllyttömillä oli veropäivätöitä Siuron myllyillä.

V. 1562, jolloin osa Penttilää kuului kuningas Erik XIV:n omistukseen, kosken itärannalla sijainnut Siuron mylly mainitaan asiakirjoissa ensikerran.

V. 1585 Ruotsin kruunu pani myllyt verolle. Isoissa ratasmyllyissä, kuten Siurosassa, perittiin veroa 1 talari (daler) ja pienemmissä myllyissä niinkuin Pinsiönjoen ja Rokkakosken jalkamyllyissä Hämeenkyrössä

- Töihin Siurosa on totuttu ja tehty kans eikä tyhjiä täristy.

---

sekä Kauniaisten myllyissä Karkun Suoniemellä 1/2 talaria kuskakin. Talarin arvo oli 4 mk.

Sodat nielivät varoja. Oli löydettävä tulolähteitä. V. 1625 Kustaa II Aadolfin esityksestä ja säätyvaltiopäivien hyväksymänä säädettiin myllytulli, joka oli jauhattajalle maksettava välillinen vero jauhattaviksi tuodusta viljoista, 1 kapp (5 litraa) tynnyriltä jyviä. Hannun ja Kelan jalkamyllyissä Kauniasissa voitiin jauhaa keskimäärin 2-4 tynnyriä jyviä päivässä eli 330-660 litraa, koska tynnyri oli 165 litraa. Tynnyri oli aikaisemmin 30, myöhemmin 32 kappaa, kapp 4,58 litraa, mutta metrijärjestelmän tultua 16.7.1886 voimaan, 5 litraa.

Siuron ratasmyllyssä pystytettiin jauhamaan keskimäärin 8-12 tynnyriä eli 1300-2000 litraa, siis 13-20 hl päivässä, joten tulli vuorokautta kohden tuotti kruunulle n. 40-60 litraa jyviä.

Muistio talonpoikien veropäivätöistä myllyrakennuksilla kruunun myllyillä Siuronkoskella.
(Valtionarkisto.)

2127

Stiftens
Linn 61

Stiftenn

Stiftens till Storfors till
vår Kättes Herrs bester
Gulm ————— 50 luf

Stiftens till Soopdagumy
Gulm ————— 30 luf

Stiftens
Gulm — 80 luf

Dybord på

Dagvisverken
Kättes rens dag ————— 63 1/2 dagar

Stiftenn

Stiftens för rening
Dagvisverken ————— 264 3/4 dagar

Stiftens till Storfors
eller på dagumy till Storfors
och till Kättes Herrs bester
Dagvisverken ————— 1575 1/2 dagar

Stiftens till Storfors
och till Kättes Herrs bester
och till Mannens bester

Dagvisverken — 1852 dagar

Varsinkin pikkumyllyissä havaittiin harjoitettavan veronkiertämistä. Siksi vuodesta 1634 lähtien ruvettiin kaikilta 12 vuotta täyttäneiltä henkilöiltä kantamaan henkirahaa, joka vuodesta 1652 alkaen perittiin jokaiselta 15-63-vuotiaalta. Ainoastaan aateliset palvelijoinneen, ylioppilaat ja opiskelijat sekä sotilaat olivat vapaita henkirahan maksamisesta.

Siuronkosken myllyissä kävivät vesiteitä käyttäen viljojaan jauhattamassa Hämeenkyrön Lemmakkalasta, Mahanalasta, Jumesniemestä ja Muotialastakin, milloin heidän omat, puroissa sijainneet jalkamyllynensä eivät kyenneet pyörimään kuten talvella ja kesällä, vähän veden aikana. Samoin käytiin Kuloveden yli Haapaniemen puolelta ja Sarkolasta saakka. Vuoden 1633 myllyluetteloitteen mukaan myös Mouhijärveltä Kairilan, Ryömälän ja Salmin kylistä sekä Suoniemen Urmiasta ja Pakkalasta, vieläpä Tyrisevältäkin on käytetty viljoja jauhattamassa Siuron myllyssä. Nämä kaikki lisäsivät Siuron myllyjen käyttöä, joka oman lähiympäristön taholtakin oli runsasta.

Ainoa Siuronkosken myllystä vuodelta 1633 säilynyt jauhatusmuistio.
(Valtionarkisto.)

Hafva Malin i
Cronen Quamen Siuron
for 1633 ifron, Nij abret
Siur phivipi Jacobi
Wingia
Mats Siuringson.
 Korn --- 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Miche Siuringson
 Korn .... 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Rijmala
Johm Siuringson
 Korn --- 10 C
 Korn --- 20 C
 Stangr --- 4 Zn
Sifre Abidem
 Korn --- 10 C
 Korn --- 1 Zn
 Stangr --- 4 Zn
Salmi Siuringson
 Korn --- 10 C
 Korn --- 20 C
 Stangr --- 4 Zn
Johm Siuringson
 Korn --- 10 C
 Korn --- 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Johm Siuringson
 Korn --- 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Rijmala
Mats Siuringson.

Siuringson, 1633
1633 ifron, Nij abret
Siur phivipi Jacobi
Wingia
Mats Siuringson.
 Korn --- 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Miche Siuringson
 Korn .... 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Rijmala
Johm Siuringson
 Korn --- 10 C
 Korn --- 20 C
 Stangr --- 4 Zn
Sifre Abidem
 Korn --- 10 C
 Korn --- 1 Zn
 Stangr --- 4 Zn
Salmi Siuringson
 Korn --- 10 C
 Korn --- 20 C
 Stangr --- 4 Zn
Johm Siuringson
 Korn --- 10 C
 Korn --- 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Johm Siuringson
 Korn --- 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Rijmala
Mats Siuringson.

27 Januarii 1633
Siuringson, 1633
1633 ifron, Nij abret
Siur phivipi Jacobi
Wingia
Mats Siuringson.
 Korn --- 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Miche Siuringson
 Korn .... 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Rijmala
Johm Siuringson
 Korn --- 10 C
 Korn --- 20 C
 Stangr --- 4 Zn
Sifre Abidem
 Korn --- 10 C
 Korn --- 1 Zn
 Stangr --- 4 Zn
Salmi Siuringson
 Korn --- 10 C
 Korn --- 20 C
 Stangr --- 4 Zn
Johm Siuringson
 Korn --- 10 C
 Korn --- 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Johm Siuringson
 Korn --- 10 C
 Stangr --- 2 Zn
Rijmala
Mats Siuringson.

Intentus 200. 1633
1633 ifron, Nij abret
Siur phivipi Jacobi
Wingia
Mats Siuringson.

Siuronkosken molemmat myllyt olivat v. 1766 toiminnassa Kuljun puolella. Mutta Penttilän kylän tilat kosken itäpuolella joutuivat tyytymään vain vaatimattomaan jalkamyllyyn, joka v. 1818 on hajoitettu. Penttilän kartanosta oli tehty neljä eri tilaa, Marttila, Ippilä, Haukkala ja Knuutila, ja kyläläiset olivat sen jälkeen yhdessä osakkaina Kuljun toisessa ratasmyllyssä.

Ylä-Satakunnan kihlakunnan tuomari Johannes Eck ilmoitti toukokuun 21. päivänä v. 1763 aikovansa pitää välikäräjät Mouhijärven kihlakunnan Kuljun kartanossa

"om åboen i Pohjakylä by och berörde socken som finntes stry - - - uti en qvarn."

Siuronkoskessa sijainnut Kuljun mylly rakennettiin uudestaan ja siksi kartanon isäntä vänrikki Johan Reinhold Mellin, joka piti maamiehen työtä mieluisempana kuin sotilasuraa ja antautui kokonaan Kuljun kartanon isännyyteen, tiedusteli Siuron koskeen aiotun myllyn rakentamisen määräaikaan lääninkonttorilta v. 1793. Ja 7.3.1804 yli vahtimestari Roering lähetti lääninkonttorille kirjeen, joka koski Mellinin omistaman myllyn verollepanoa. Samana vuonna tuomari J. Wallenius lähettikin elokuun 21.

päivänä kaksi jäljennöstä Siuron koskessa sijaitsevan ja vänrikki Mellinin omistaman myllyn verollepanosta.

Vuonna 1875 on erikoismaakirjassa käsitelty Siuron koskessa sijaitsevaa Kuljun myllyä. Ja toukokuun 20. päivänä 1893 suoritettiin katselmus Suoniemen puolen Siuronkosken vesipyörien eli vesirattaitten turbiiniksi muuttamista varten. Joulukuun 28. päivänä 1894 laadittiin laskelma Siuronkosken kanaaliprofiilin muuttamiseksi ja pidettiin katselmus myllyn ja sahan säilyttämiseksi silloisessa muodossaan.

- Kunnan kostyymik kelpaa myllyyn, marjaam, markkinoille, kirkkoon ja joka paikkaan.

ON KERROTTU JA KIRJOITETTU

Vanhojen paikkakuntalaisten kertoman mukaan Kuljun kartanon naapurin Kauniaisten alueella on jalkamyllyjä ollut ainakin neljä Pettukoskessa toimineen vanhan pettumyllyn lisäksi.

Kotakorven ojassa sijaitsi yksi näistä myllyistä, Launiasjärven laskuojassa Kujanpään luona toinen, Myllymäen mylly Käinän sivussa vanhan valta- maantien eteläpuolei-

sessä pielessä ja neljäs Vesitienhaaran tykönä vanhan Taksitien viereisessä kolussa. Mutta kaikissa näissä jauhattaminen kävi vain tulvavesien aikana. Muulloin myllymatkat Kauniaisista tehtiin Kuljun tullimyllyyn Siuronkoskelle.

Kauniaisten kartanon isäntä majuri Carl Reinhold von Konow anoi 4.9.1772 saada perustaa myllyn ja sahan hallussaan olevalle Hannun veroratsutilalle Kauniaisten kylään Karkkuun.

Jo 1700-luvulla Siuron myllyt olivat niin kuin muutkin seudun isot myllyt, toiminnassa kautta vuoden. Se olikin tarpeen, sillä niistä ajoista alkaen seudun peltoja viljelysalat ensimmäisten torppien muodostumisen johdosta huomattavasti lisääntyivät eikä pienten jalkamyllyjen kapasiteetti riittänyt runsaasti suurentunutta jauhatustarvetta tyydyttämään.

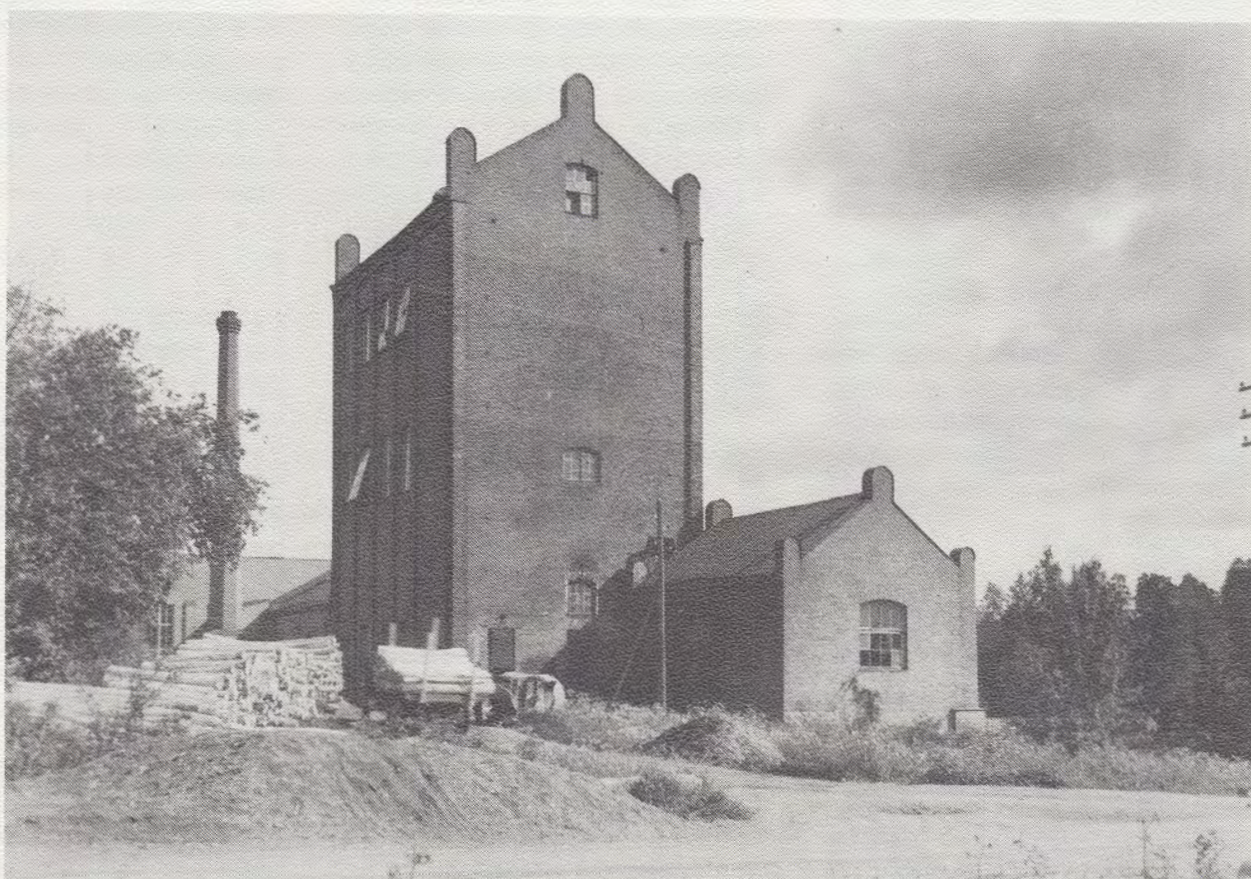
Kauniaisten kartanon Kelan tilalla on sijainnut v. 1875 Kauniaisten kartanon mylly, kuten erikoismaakirja on maininnut. Mutta vaikka se olikin muistitiedon mukaan ratasmylly, ei se kuitenkaan kyennyt tyydyttämään kartanon ja koko sen alustalaisten kauttavuotista myllyntarvetta. Vettä ei riittänyt tulvakausia kauemmin.

K U L J U N   M Y L L Y J Ä   S I U R O S S A

Kuljun kartanolla on ollut Siuronkosken länsirannalla viisi vesi- ja kaksi sähkökäyttöistä myllyä:

I	j a l k a m y l l y 1300-luvun lopulta lähtien
II	n. v. 1561 lähtien r a t a s m y l l y, joka on uusittu ainakin kerran v. 1585 vaiheilla, kruunun ja samalla aateliskartanon mylly, tulimyllynä vuodesta 1625 lähtien
III	r a t a s m y l l y n. v. 1750 lähtien
IV	r a t a s m y l l y n. vuodesta 1804 lähtien, sijainnut maantiesillan länsipään pohjoispuolella, hirrestä rakennettu
V	tiilirakenteinen ja t u r b i i n i k ä y t t ö i n e n vuodesta 1895 lähtien puuhiomon eteläpäädyssä toiminut mylly
VI	e n s i m m ä i n e n v a l s s i m y l l y Myllyhahteen sivussa, valmistui v. 1932, paloi 14-15.8.1934
VII	t o i n e n v a l s s i m y l l y edellisen paikalla, valmistui vv. 1934-1936

Siuronkosken vanha mylly ja sen takana puuhiomon kuivaustorni 1930-luvulla. (Valok. Mauno Mannelin. Kuvan om. Bengt Elving.)

Kuljun kartanoa omistaneen Mellinin kanssa meni von Knorringin tytär naimisiin ja sai perinnöksi nykyisen Siuron baarin kohdalla kosken itärannalla sijainneen myllyn, joka oli toiminnassa vielä 1800-luvulla. Tästä seurasi servituutti (rasite), jonka mukaan tuon myllyn tontti olisi kuulunut Kuljun kartanolle, mikäli Kulju olisi rakentanut siihen edelleen myllyn ja jatkanut siinä myllytoimintaa.

Nokia-yhtiö perusti Emäkoskeen v. 1913 sähkövoimalaitoksen. Siitä alettiin jakaa energiaa mm. ympäristön teollisuuslaitoksiin, kuten Siuroon. V. 1918 perustettiin Siuron Sähkö Oy 125 000 mk:n osakepääomin vuotuisen käyttömäärän ollessa 47 300 kilovattituntia.

SAHOJENKIN SIHINÄÄ S I U R O S S A

Vuoden 1686 elokuussa laaditussa Siuron seudun kartassa mainitaan Kuljun saha Siuronkoskessa.

V. 1794 Johan Reinhold Mellin anoi, että hänen aikaisemmin jättämänsä sahanperustamis-anomus lähetettäisiin paikkakunnan tuomioistuimelle sahanperustamiskatselmusta varten.

21.8.1804 päivätyllä asiakirjalla anottiin vänrikki Mellinin sahaa verolle. Ja verollepanosta tulikin

kuninkaallisen kamarikollegion kirje 18.12.1804 ja edelleen 2.7.1806.

V. 1856 hovioikeudenneuvos C.B. Mellin velkoi nimismies Alaselta Karkun Siuronkoskessa omistamansa ja vuokralle antamansa sahan vuokraajalta vuoden vuokraa 55 ruplaa sekä sahan korjauskustannuksia 250 ruplaa 3 kopeekkaa sekä pyysi lisäksi toimenpiteestä aiheutuneita muita kuluja korvattavaksi.

V. 1858 hovioikeudenneuvos C.R. Mellin ilmoitti aikovansa uudelleen rakentaa Siuron koskessa Karkun pitäjässä Kuljun rustitilalla olevan sahalaitoksen.

V. 1859 Carl Reinhold Mellin anoi, että hän saisi Siuro-nimisessä tilaansa kuuluvassa sahasa sahauttaa myytäväksi erään määrän tukkeja.

V. 1860 nimismies J. Alander anoi jonkinlaista selvitystä Kuljun kartanon maalle rakennetusta Siuron sahasta.

6.7.1860 suoritettiin kihlakunnan katselmuksen Siuron sahalla. Ja v. 1875 saha tuli erikoismaakirjaan.

- Joset sä, äijä, pial
lähre, minkä mä sun
käskin, paan sun
kärpäsiä tappaan!

KULTTUURIMIES JAUHOPEHTOORINA JA MUITAKIN MYLLÄREITÄ JA SAHANASETTAJIA

Isoissa myllyissä tarvittiin ammattinsa perusteellisesti taitava mylläri. Sitä vaativat tarkastusviranomaisetkin. Kuljun myllyssä on toiminut useita mylläreitä, joista kertomista ansaitsisivat kaikki, mutta ainakin yksi heistä on jättänyt paitsi Suoniemelle, koko Suomen kansalle peräti huomionarvoisia kulttuurimuistomerkkejä.

Kuljun mylläriksi Siuroon tuli v. 1794, silloin 40-vuotias pitäjänmuurari Gustaf Matinpoika Stenman, syntynyt Kangasalan Kirkonkylässä kesäkuun 8. p:nä 1754 nikkarin poikana. Hänelle annettiin asuttavaksi Siuronkosken rannalta Pukkisaaren kohdalta, siis läheltä Siuron myllyä ja kosken yli vievää "Siuron maasiltaa" Kuljun kartanon omistama Siuron torppa, kartanon torpista vanhin, perustettu jo v. 1683, mutta rakennuksiltaan sen ajan tasoon verraten erinomainen asunto. Ja tämä rakennus on vieläkin pystyssä. Se siirrettiin v. 1898 Siuronkosken länsirannalta Siuronkalliolle, missä se v. 1987, entisilleen koottuna, osittain laajennettuna on - aikanaan ollut entisen Ritamäen torpan päärakennuksena - nykyisin varatuomari

Otto Ritamäen kotina yhdellä kauneimmat näköalat tarjoavalla Siuronkallion asuntontilla.

Gustaf Stenmanin asuntona Siuron torppa ei tullutkaan olemaan vain pelkkää asumista varten. Siellä syntyi arvokkaaksi tunnustettua virsirunoutta, laadittiin työsuunnitelmia ja piirustuksia Kuljun kartanon monille suurille rakennuksille, vieläpä Suoniemen ja Suodenniemen kirkkojen rakentamista varten. Tämä runoilija mylläri tuli toimeen vähällä unella. Ja unensakin hän omisti pääosiltaan paitsi runoilleen myös Kuljun myllyn kehittämiseksi ja arkkitektonisille aivoituksilleen. Se suunnittelu, mikä ehtoolla jäi keskeneräiseksi, oli aamulla hänen päässään kirkkaana ja valmiina toteutettavaksi.

Mylläri Stenmanin johdolla Kuljussa rakennettiin vv. 1795-1805 välisenä aikana uusi suuri saharakennus ja entistä ehompi myllylaitos Siuroon sekä puorikrantti, keittiörakennus, riikihirakennus ja pakarikrantti kartanon tontille. Talonpojilla ei ollut yhtään niin suuria ja komeita rakennuksia koko pitäjässä kuin nämä olivat. Ja ajan käytännöstä oli huomattavasti edellä sekin, että näissä rakennuksissa oli jo

laudasta katot ja punaiseksi maalatut ulkoseinät. Siuron mylläri Stenmanissa oli suurten mittojen mies, ulottuvuuksien taitaja. Kuljun sahan valttari (sahanasettaja) Jaakko Engbeck, oli Stenmanin taitava työtoveri. Hänellä oli kirvesmiehen kyvyt, joihin eivät kaikki järjestään yltäneet. Siitä on todisteena Suoniemen kirkon pyörökaaripintainen saarnatuoli, todellinen kirvesmiestaidon mestarinäyte - senaikaisilla työkaluilla tehtynä.

Siuron sahakaan ei silloisissa mitoissa arvioiden ollut vähäpätöinen. Sehän oli jo 2-raaminen ja 6-teräinen. Sen vuotuisen valmistus oli 75 tolttia (ruotsiksi tolt, oli lautakaupassa käytetty mitta, 1 toltti = 12 kpl) eli 900 kpl, lautaa ja lankkua yhteensä, vero 2 täysi- ja 3 puolipuhdasta lautatolttia. Verollepano oli toimitettu v. 1804, mutta vahvistus sille siltä vuodelta vielä puuttui. Tukit otettiin enimmäkseen Kuljun rustholliin kuuluneitten Kiparin ja Maurin verotilojen metsistä. Saha kävi silloin vain keväisin tulvaveden aikana.

Uudessa myllyssä oli jo 2 kiviparia, kun edellisissä oli ollut vain yksi. Ja sekä saha että mylly kävivät vesirattailla.

Siuron mylläriin pirtissä syntyi mm. v. 1801 julkaistu "Kaksi Hengellistä Wirttä sen suruttoman maailman sokeudesta kuin ei tunne Herran tietä".

Suomen sodan ajan ankaran kuumetaudin murtaamana Gustaf Stenman kuoli 5.6.1809, vain kolme vuorokautta ennen 55-vuotispäiväänsä.

Gustaf Stenman on todennäköisesti ainoa mylläri Suomessa, jolla on kansansa kulttuurihistoriassa kolme monumenttia, jopa useampiakin. Yksi niistä on virsi 614 "Ah mi autuus ompi siellä valituilla taivaassa", joka valitettavasti on hylätty nyt uudesta virsikirjaehdotuksesta, ja Siionin virsi "Voi katumaton maailma". Stenmanin virsistä on otettu 30 uutta painosta 1800-luvulla. Ja vielä seisoo paikallaan Nokian seurakunnan kirkoista vanhin,

184-vuotias Suoniemen kirkko. Syntyipä Siuron mylläriin käsistä vielä piirustukset Suodenniemenkin nykyiseen 156 vuotta vanhaan kirkkoon. Ei ollut Siuron mylläriin peukalo keskellä kämmentä, siihen sopi moni työkalu erittäin tuloksellisesti.

Vielä mainittakoon Siuron mylläreistä Fr. Färm, jonka asuntoseudun vanhimpana asuinrakennuksena on vielä pystyssä Siuron läntisen urheilukentän lähellä. Sitä omistaa Nokian kaupunki ja se on nykyisin Sata-Hämeen partiolippukunnan koontumistilana.

Kuljun kartanon jakelupehtoorin vakanssilla oli v. 1866 vaiheilla David Malakias Ylén, s. 13.11.1843. Siuron myllyn hoitajana hänellä on ollut erikoisasema kartanossa. Vuosina 1868-1873 Kuljussa oli renkinä Maurits Wilhelm Koskinen, josta tuli mylläri ja inspehtori v. 1873.

Siihen aikaan, kun Siuron mylly on sijainnut puuhiomon päässä tiilirakennuksessa, mylläriinä toimi Kalle Kauppila, v. 1934 sattuneen palon aikana Kajava ja vv. 1934-1935 Eino Jokela. Mylläri Vilho Aaltonen palveli Siuron myllyssä 33 vuotta vuosien

1932-1965 välisen ajan ja hänen jälkeensä tehtävää hoiti Pauli Lähteenmäki.

Kauniaisten kartanossa mylläriin tehtäviä teki 1900-luvun alkukymmenillä muonarengiksi mainittu Jalmari Mäkinen, erinomaisena murteentaitajana tunnetun Alviina Mäkinen aviomies.

KOSKEN PERKUUTA JA LAITTOMIA TULLEJA YM...

V. 1817 Venäjän tie- ja vesikululaitosten insinöörikunnan edustaja Suomen koskenperkauskunnan päällikkö vapaaherra Carl Rosenkampff (1793-1846) tarkastuksessaan arvioi Siuronkosken ylimmän putouksen perkaamisella voitavan laskea Hämeenkyrön puolella olevien järvien pintaa 2 1/2 jalkaa eli 75 cm. Perkaustyön suorittivat hämeenkyröläiset ja saivat sen tehtyä v. 1818. Siuronkoski syveni sen kautta niin, että Kyröskosken ja Siuronkosken välillä sijaitsevien järvien pinta laski huomattavasti ja rantojen omistajat saivat hyvää viljelysmaata lisää.

Siuronkosken alimassa putouksessa toimi silloin Kuljun saha ja mylly länsi- ja Penttilän mylly itärannalla. Nämä olisivat joutuneet vaikeuksiin, jos myös alin putous olisi perattu ja syvennetty, koski poistettu. Laitosten omistajat olisivat oikeutetusti ruvenneet vaatimaan korvauksia, joten se jätettiin entiselleen.

Joillakin Penttilän kylän asukkailla oli oikeus tarpeen vaatiessa jauhattaa viljojaan myös Kuljun myllyissä. Niinpä v. 1849 "Kalle Aataminpoika Knuutila ja Elias Antinpoika Haukkala, talonpojat Pirkkalan pitäjän Penttilän kylästä (Bangtila by) vaativat Kuljun kartanon parooni Carl Reinhold Mellinin tai mylläri Fr. Färmin velvoittamista suorittamaan hakijoilta jo viime vuoden elokuussa kannetun myllytullin, tynnyri 19 kappaa rukiita ja 2 tynnyriä 16 kappa kauroja, jotka hakijat joutuivat asiaankuulumattomasti suorittamaan, vaikka he olivat oikeutetut jauhattamaan kotitarpeeksi parooni Mellinin omistamassa jauhomyllyssä Siuronkoskessa."

- Sortteja pöytään,
sulhasia tulee!

PINSIÖLÄISILLÄ AIHETTA SIUROON MYLLYYN

Kruununvouti Hornborg ilmoitti kirjeessään pvm:ltä 14.11.1849, että Hämeenkyrön pitäjässä sijaitseva Pinsiön mylly on palanut poroksi. Tästä seurasi mm. lisää käyttäjiä Siuronkosken tullimyllyihin. Mutta muutamaa vuotta myöhemmin Pinsiössä toimi jälleen oma mylly, ja v. 1875 Hämeenkyröstä Wilhelm Rasa ym. anoivat lupaa saada asettaa yhden kiviparin ryynien valmistamista varten Pinsiön myllyyn. Ja 27.9.1875 siellä insinööri M. Zilliacus piti katselmuksen myllyn perustamista varten, josta toimituksesta hän kirjeessään pvm:ltä 26.2.1877 anoi korvausta lähettämänsä laskun mukaan.

Vuoden 1866 keväällä seisoivat Siuronkosken rannalla maantiesillan länsipäässä manteren ja Siltasaaren välille kosken päälle rakennettu mylläri Gustaf Stenmanin suunnittelema ja tekemä Kuljun mylly, jossa Mouhijärveltä Salmin kylästä tullut Arkkilan Villen 5-vuotias poika Vihtori vietti ensimmäisen yönsä kolme vuotta kestäneelle kerjuureisulleen lähdettyään.

Myllärinä toimi silloin Kuljun kartanon jauhopehtoori Yleenin Taavetti, vähän päälle kahdenkymmenen, mukava mies, antoi pojalle jauhoja syötäväksi ja luvan olla yötä myllyssä, ettei taivasalle yön selkään tarvinnut lähteä niin pienen miehen.

Myllyrakennus oli hirsistä veistetty, suuri ja humiseva. Koski jymysi leveitten permantolankkujen alla ja niitten raoista vilahteli kiireinen virta. Poika yritti tehdä olonsa mahdollisimman mukavaksi kevätyöllisessä yksinäisyydessään ja hän asettui muutamien säkkien sekaan kuin niistä turvaansa tavoittaakseen. Mutta kun yö hämärtyi lähes pilkkopimeäksi, alkoivat rotat ratominsensa ja kiljahtelunsa. Niinpä Vihtori katsoi paraaksi lähteä ulos jatkaakseen matkaansa jonnekin, mistä löytyisi suuhunpantavaa.

Kevätaurinko nousi ja lämmitti mukavasti. Vihtori hetti äitivainaan röijyn niskastaan, pallosi sen ja sulloi myllyn sokkeloiseen kivijalkaan. Sitten hän lähti virvittelemään yli Siuronkosken narisevan puusillan Vedenliottaman ahteelle ja siitä Pinsiöön päin. Onneksi illalla myllärin palanpainikkeeksi antamasta piimävedestä oli jäänyt tilkkanen tonkan pohjaan, ja sen Vihtori oli vielä hörpännyt ennen myllystä lähtöään.

Salmilaiset isännät Mouhijärveltä tulivat tapansa mukaan myllyyn joskus jälkeinpäin ja tunsivat kivijalasta löytyneen villatakin kadonneeksi puhutun Vihtori-pojan äidin, äskettäin edesmenneen Eeva-vainaan röijyksi. Siitä sanan saatuaan kotiväet Kankarin kulmalla olivat päätelleet Vihtorin pudonneen Siuronkoskeen ja tuiman kevätvirran vieneen heiveröisen pojan sen tien. Kerjäläisiä kulki paljon maanteilla ja monet tuupertuivat tien poskeen. Joku sitten siivosi hautuumaalle, milloin sattui löytämään. Mutta kadonneita oli niin paljon, ettei perusteellisia etsintöjä pidetty aiheellisina. Jokaisen piti katsoa itse eteensä. Ja niin teki Vihtorikin.

Tässä samassa myllyssä Vihtori sitten kymmenkunta vuotta myöhemmin kävi Uotilasta jauhattamassa viljoja. Ja siinä tuli muisteltua nälkävuotisen kevätyön kokemuksia uudestaan.

Itse myllystä Vihtori kertoi, että siinä oli suuret, kirveenjälkisistä lankuista tehdyt pariovet, mahdollavat raudoitukset ja ainakin kyynärän mittainen haka, mutta suuri lukkokin siinä oli ja avain maasepän tekoa. Seinät olivat niin leveistä hirsistä, ettei hänen miehuudessaan enää sellaisia missään kasvanut. Yksi pikkuinen ikkunakin siinä rakennuksessa oli.

- Muistaani neljä piäntä ruutua siinä klasisa, maantiäm pualeisella seinällä. Ja klasin alla se puiseva plankkupöytäki, halausku hirssi siivuina. Yhresä nurkasa oli piisi, semmonen toista syltä kunnakki, tiilikasar rometto. Ku siinä kahta pualta piisir reunoilla istu miähiä selkäänsä lämmittelemäsä, ni kuus miästä siin oli yhtaikaa. Mutta joskus myllymiähiä oli enemmänik ko kuus vartoomasa jauhatusvooroonsa, ni istuskelivat tukkipölykyillä, joit oli tomosina istumenkorkusina pitkin myllyä. Ja juttu kulki, Joku suupalitti paasas mitä kamalampia osas, jonse kummitusjuttuja ni

millom mitäki... kuka sano trehvanneensa itte pirunki, kuka muuta mahrotonta... Sillon oli niitä kokemuksia jos mimmottiaki. Ja myllyreisulla kuultiin semmosta, mistä taas piisas kotona ja koto-kulmalla värteeraamista...

Näin kertoi v. 1945 Vihtori Villenpoika lähes 86-vuotiaana nuoruudenaikaisista käynneistään Teemannin Kustaan tekemässä myllyssä Siuronkoskella.

- Ei lihatiinulla alvari käyrä, ette sarnnak kulu.

M Y L L Y M I E S T E N A J A N V I E T T O A

Myllymatkoihin kuului aikaa, vaikka rautasmyllyt olivatkin tehokkaampia kuin vanhanaikaiset jalkamyllyt. Myllymiehillä oli tavallisesti eväät mukana, vieläpä keittovälineetkin. Piisiin sytytettyllä tulella myllymiehet valmistsivat itselleen lämpimän ruoan. Mutta ainakin pari kertaa Siuron myllyssä on tulipalosaanut alkunsa piisistä ja tuhonnut lähes koko rakennuksen. Eriytyisen tulenarkoja ovat olleet vielä viime vuosisadalla käyetyt olkikatot.

Vaikka v. 1866 annettiin laki viinanpolton lopettamisesta, Siuron myllyissä monet miehet ovat olleet häiritsevästi humalassa. Pontikkaa löytyi siitä huolimatta, että leivästä oli huutava puute.

Vuoden 1867 jauhattavissa jyvissä oli vihneitä ja olkia, joskus pavunvarsiakin mukana puolet jauhattavasta jyvämäärästä, mutta niitten annettiin olla, ainakin lisänä, "vattantopin-kina", vaikka niitten ravintoarvo olemattomaksi arveltiinkin.

Humalaisten kesken syntyi joskus rehentelyä, milloin voimitaan, milloin hevoses-taan, joskus jopa emännistäkin. Muutaman kerran myllymiehet uittivat koskessa toisiaan pahimpien höyryjen hälventämiseksi. Muutamat tappelut ratkaistiin lakituvassa, mutta monilta erimielisyyksiltä mylläri katkaisi kärjen ilmoittamalla, ettei jauhatukseseen oteta tappelupukareitten viljaa. Tällaisessa tapauksessa yksi Mouhijärven Häijään mies purskahti itkuun ja sanoi, ettei hän uskalla kotiinkaan mennä, jonsei hän jauhoja mennessään vie, kun hänellä on niin häijy emäntä.

Joittenkin myllymiesten ajankulu oli korttipeli. Mutta yksi Siuron mylläri on

ollut luja korttipelin vastustaja. Kun hän kerran kielsi, eivätkä miehet heti panneet korttejaan pois, mylläri meni ja laapasi kortit kouraansa ja heitti piisiin. Kortit paloivat, eikä sen jälkeen hänen aikanaan Siuron myllyssä korttia pelattu.

Pari miestä tappeli Siuron myllyn edessä jauhatusvuoroistaan. Toinen hairasi puisen kangen ja oli jo hui-taisemassa tappeluka-veriaan, kun vieressä seissyt uhatun hevonen säikähti ja syöksyi myllyn sivussa olleeseen kivikoluun sillä seurauksella, että kuorma kaatui ja osa jyväsäkeistä suistui koskeen. Lyömäisillään ollut isäntä säikähti, juoksi hevosensa tykö ja hyppäsi rattailleen ja täytti laukkaa paikalta pois.

Miehet olivat asian sopineet keskenään kotonan, eikä koskaan saatu kuulla, mikä oli uhkauksen hinta.

Joskus miehet alkoivat haukkua toisiaan ja nimitellä mitä rumemmin osasivat. Toinen suunpieksäjistä sai ympärillä seisoskelleen miessakin puolelleen ja toinen suunpieksäjä ikimuis-toisen läksytyksen eli "hänelle pantiin äkseerisilmät päähän".

K O S K I P A T O   J A   T U K K I R U U H I A, A N O M U S   V E S I V O I M A S T A

Ylä-Satakunnan keskiosan kihlakunnan kruununvouti Federley anoi kirjeessään 2.11. 1841 kauppias Rosenlewin, Björnbergin ja Björkmanin velvoittamista ottamaan pois Siuron virtaan rakentamansa sivupadon.

Uittoja oli Kyrösjärven reitissä jonkin verran harjoitettu. Mutta pitkänmatkan uittot alkoivat 1860-luvulla, kun sahateollisuus vapautui sille asetetuista rajoituksista ja raakapuun hankinta reitin varrella laajeni.

Rosenlew rakennutti 1870-luvulla Siuronkoskeen tukkirännin eli uittokourun, jonka tekemistä vastustettiin ajoittain hyvinkin aktiivisesti.

Vv. 1900-1901 Rosenlew taas vaati Siuronkosken uittokourua pantavaksi kuntoon.

Nyt ei enää uittokouruja Siuronkoskessa ole. Ne poistettiin v. 1967 Kyrösjärven reitillä päättyneitten uittojen jälkeen, kun siirryttiin puutavaran maantie- ja rautatiekuljetuksiin näillä seuduilla.

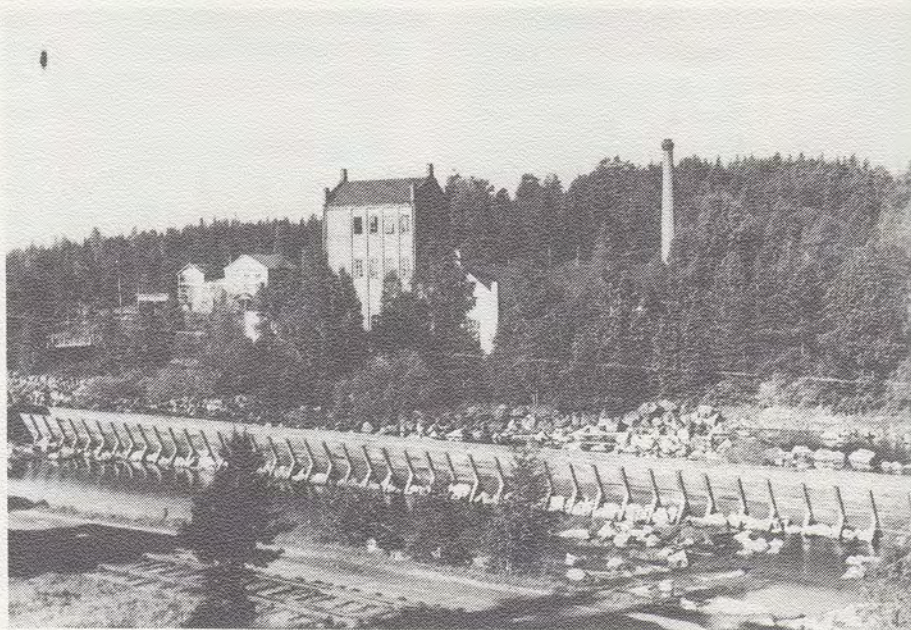

Uittotyö käynnissä Siuronkoskella 1900-luvun alussa. (Kuva saatu toimittaja Vuokko Suuniitulta. Om. sosiaali-päällikkö Jaakko Hälli.)

Tultuaan Kalkun kartanon isännäksi v. 1894 fil. maisteri Anton Elving haki Kuljulle oikeuden Siuronkosken vesivoimaan Läänin Konttorille lähettämällä anomuksella:

- Fil. maist. Anton Elving omasta ja Kuljun yksityissäterin puolesta ja prokuristi R. Elving anovat vahvistusta Kuljun yksityissäterin lohkomiselle ja oikeutta hallita Siuron kosken vesivoimaa.

Siuronkosken viimeinen tukkiränni pohjoissataman radalta nähtynä. Taustalla Massatehdas. (Valok. 1930-luvulta Mauno Mannelin. Kuvan om. Bengt Elving.)

TUKKILAISROMANTIikka JA TOPELIANIAA

Laajojen metsäselkosten kautta Näsijärveen virtaavilla vesillä oli keväisin runsas puutavaran uitto- ja kuljetus, johon toi tehokkaan avun v. 1929 rakennettu uittotunneli Näsijärvestä Pyhäjärveen. Vastaavasti tehtiin jo huomattavasti sitä ennen koskiin uittokouruja eli tukkiruuhkia, kuten Siuronkoskeenkin mm. v. 1904.

Uittotöihin lauttojen mukana mm. Kyrösjärven reitin latvavesiltä tuli miehiä Siuroon aina Karviasta, Parkanosta ja Ikaalisista saakka. He tarvitsivat asunnon, mutta tiloista oli puutetta, Siuron asumukset pieniä ja perheet suuria.

Kokemäenjoen Uittoyhdistys rakennutti Kuloveteen Siuronkosken alajuoksulle uittomiesten majoittumista varten veden päällä seisovan talon, jonka yhteydessä oli lauttapuomien liittämistöitä varten "poomilavo". Taloa nimitettiin Kitulaksi.

Kun uitot Siuronkoskella lopuivat v. 1967, seuraavana vuonna Siuron asemapäällikkö Matti Tuohimäki osti uittajayhdistykseltä Kitulan 300 mk kauppahinnasta ja sijoitti rakennuksen kesämökilleen Kontaaseen.

Kitula oli monien siurolaisten nuorten muistorikas kokoontumispaikka varsinkin iltaisin. Siellä laulu

helisi, kasku kiersi ja haitari soi. Joskus pantiin polkaksi-kin puomilavalla. Tukkilaisromantiikka kukki.

Jotkut uittomiehet löysivät Siuron seudulta elämäntoverinsa, perustivat perheen, rakensivat asumuksen ja hankkivat kautta-voiton työpöydän, jonka löytäminen silloin oli helpompaa kuin muutamaa vuosikymmentä myöhemmin. Siurossa oli runsaasti teollista toimintaa ja rautatiellekin tarvittiin työvoimaa.

Tampereelta Poriin rautatie avattiin liikenteelle 4.11. eli pyhäinpäivän jälkeisenä maanantaina v. 1895. Se viritti lisää mahdollisuuksia Siurossa.

Vielä v. 1830 vaiheilla oli Poriin kuljetettu lankkuja hevoskyydillä. Silloin niitä sahattiin käsisaahoilla kotona mutta myös Siuron sahalaitoksissa. Kirjailija Z. Topelius kävi 1840-luvun alussa Kauniaisien ja Kuljun Kartanoissa ja tutustui Siuronkoskeen sekä poikkesi myös Siuron torpassa, jossa Gustaf Stenman oli kirjoitta-

nut tunnetuiksi tulleet uskonnolliset runonsa. Suoniemen kanttorin tytär Augusta Charlotta Sandén on kertonut Topeliuksen yöpyneenkin joko mainitussa torpassa tai Siuron sepän luona. Topelius teoksessaan "Finland framstäldt i teckningar" (vv. 1845-1852) mainitsee Siuronkoskessa sijainneen sahan, josta vietiin lankkuja Poriin.

- Turhaa komeutta yhresä pääsä, sano ahven, ku särjeltä silmän söi.

RAUTATIEN SEURAUKSIA JA
TEOLLISUUDEN REHEVÖITYMISTÄ

Valokuvaharvinaisuus. Reposaaren sahalla eli Saaren sahalla Kuljun Isossasaarella 85 vuotta sitten saharakennuksen päädyssä sahan työntekijöitä ja johtajia perheineen. (Kuva vuodelta 1902, omistaa Aura Saarinen.)

Rautatien tultua ja-
lostetun puutavaran
kuljetus Siurosta li-
sääntyi moninkertai-
seksi.

V. 1895 perustettiin
Kuljun Isoonsaareen
Siuronkosken eteen Ku-
lovedelle Reposaa-
ren saha eli Saaren saha,
joka työllisti n. 60
henkeä, ajoittain lä-
hes sata, mukana nai-
sia ja nuoriakin. Man-
terella asunut työväki
tuli aamuisin veneillä
sahan rantaan saaren
itäpäähän. Sahan joh-
taji ja heidän per-
heitään varten oli
saaren korkeaan keski-
osaan kauniittien näkö-
alojen keskelle raken-
nettu kaksi isoa asuin-
taloa. Ja rautatie
kiersi saaren rantoja
rullavaunuteinä. Tukit
uitettiin saareen ja
sahattu puutavara kul-
jetettiin junille proo-
muilla, joista yksi
upposi Siuron sauna-
rannan ja Isonsaaren
väliseen salmeen, Ison-
saaren kuljuun. Vuoe-
teen 1908 Saaren sahaa
omisti Reposaaari Oy,
sitten se siirtyi Kul-
jun kartanon omistuk-
seen.

V. 1910 Kuljun pat-
ruuni maisteri Anton
Elving rakennutti Kul-
jun sahan Isonsaaren
salmen rannalle mante-
relle, rannan ja rau-
tatien väliin. Sahaa
rakentamassa olivat
siurolaiset kirvesmie-
het, mm. Selim Ruusu-
nen, suutari Lamminen,
Fabian Sillanpää ja
siurolaisen hierojan
Nurmin mamman mies.

Kuljun saha v. 1924. Vasemmalla Kitula. Taka-alalla
Isosaari, jonka ja manterin välissä Isosaaren salmi eli
kulju, jossa tukkivarasto. Oikealta laskee Siuronkoski
Kuloveteen Siuron rautatiesillan alitse. (Valok. H. Ran-
takallio. Om. Aura Saarinen.)

Heti sahuitten alet-
tua Kuljun sahalla
sinne tuli työväkeä
Siuron ulkopuolelta,
kun paikallisilla asuk-
kailla oli jo vakinai-
set työnsä, eivätkä
he ehtineet. Sahureina
oli 2 vakinaista mies-
tä, 3-4 miestä hoiti
valmiin puutavaran
taaplaamisen. Yhteensä
siellä työskenteli
keskimäärin 10 miestä.
Eetu Järvinen muiste-
taan Elvingin sahan
pomona, jolla oli asun-
to Voiman yläpuolella.
Elvingin sahalta johti
kapearaiteinen rata
puuhiomolle Porin rau-
tatien poikki. Sitä
myöten tuotiin hevosen
vetämällä vaunulla sa-
huujätteet puuhiomon
lämmitysaineiksi ja
kosken suulta massa-
pölkyt hiomolle.

V. 1984 myi fil.
maisteri Anton Elving
omistamansa Alasen ta-
lon Messukylän Aira-
niemen kylästä ja osti
vapaaherratar Marie
Melliniltä Kuljun kar-
tanon Suoniemeltä.
Maisteri Elvingin puo-
liso oli Tampereen
kaupungin pormestari
Fredrik Wilhelm Procopén
ja Elfrida Federleyn
tytär Maria. Ensi-
töikseen Kuljun isäntä
rakensi apelleen por-
mestari Procopélle ke-
sähuvilan Siuron Myl-
lyahteelle v. 1984,
talon, jonka ostet-
tuaan liikemies Antti
Valtakari on entisöi-
nyt asunnokseen v.
1986.

V. 1904 Kuljun pat-
ruuni Anton Elving pe-
rusti Siuron koskeen
Siuron Puuhiomon eli
Massatehtaan, jonka

tuotanto parhaimmil-
laan on ylittänyt
5 000 tonnia puuvan-
kettä vuodessa ja työn-
tekijöitä oli ajoit-
tain 100 vaiheilla.

V. 1941 Puuhiomo
muodostettiin osakeyhtiöksi nimellä Oy Siuronkoski Ab, jonka johtajana on toiminut perustajan jälkeen hänen poikansa johtaja Bengt Johan Elving ja vuodesta 1978 alkaen perustajan pojanpoika valt. maisteri Christer Elving. V. 1956 Puuhiomo lopetti toimintansa ja muutettiin Siuronkosken Voimalaitokseksi. Sen yhteydessä kosken uudeksi tehoksi on mitattu 1 100 kW ja vuotuiseksi energiamääräksi 6 miljoonaa kilowattituntia.

Siuronkosken yleiskuva 1930-luvulta. Vasemmalla Puuhiomo uusittuna ja uusi Valssimylly, oikealla viimeinen tukkiränni ja Siuron Pohjoissatamaan johtanut rautatie. Taka-alalla Jokistenjärveä ja Pukkisaari, jonka vasemmalla puolen Siuron torpan tontti.
(Kuvan om. Bengt Elving.)

Siuron ensimmäinen valssimylly v. 1932. Vasemmalla puuhiomon, Kuljun sahan ja valssimyllyn työnjohtajien sauna. (Valok. Mauno Mannelin. Kuvan om. Bengt Elving.)

V. 1932 valmistui ensimmäinen Siuron Valssimylly ja pian sen v. 1934 sattuneen palon jälkeen toinen Oy Siuronkoski Ab:n omistama Oy Siuron Valssimylly Ab vanhan Siuron torin laitaan Turkutien Myllyahteenle kiivetessään muodostaneen mutkan kainaloon. Mylly kävi kolmea tuuria eli ympärivuorokautisesti niin, että 7 mylläristä oli kussakin vuorossa kaksi ja yksi toimi kaikkien varalla, millä vuorolla milloinkin tarvittiin.

Siuron Valssimyllyn tuotteet olivat hyvästä laadustaan kuuluisia kautta maan. Kun sitten Nokian suurmylly alkoi ostaa viljat maakunnasta, viisi vuotta SOK:n Nokian myllyn perustamisen jälkeen Oy Siuron Valssimylly Ab lopetti toimintansa.

Valssimyllyn seinässä on vielä isännöitsijä Paul Mattssonin suunnittelema Siuron Valssimyllyn nimimono-grammi kertomassa laitoksen loiston päivistä.

TEOLLISUUS KUIN KOHTALOITTEN KIRJOKUDOS, I S O J A JA P I E N I Ä

Siuron vanha tori sijaitsi Siuronkosken yli johtavan maantiesillan länsipäässä nelikulmaisena "plättinä" siinä, mistä nyt alkaa Myllyahteen suora nousu myllypirtin ja valssimyllyn välitse. Torikauppa loppui vähitellen ennen maantien oikaisua vv. 1920-1921. Uusi tori tuli asutuksen keskelle nykyisen Toritien varteen vuoden 1925 vaiheilta alkaen.

Siuron vanha paja sijaitsi Puuhiomon pihan ja Massatehtaan tien välisellä mäellä teollisuuden muistomerkin paikan pohjoispuolella. Ja pajan takana oli sepän asunto.

Puuhiomon, valssimyllyn ja Elvingin sahan työnjohtajien sauna oli rakennettu kosken rantaan valssimyllyn ja rautatiesillan välille. Ja valssimyllyn päädyssä olivat myllytallit myllymiesten hevosiä varten.

Kuljun sahan lopetettua Jussi Laurila murasi samaan rakennukseen lasiuunin, ja Nuutajärveltä saadun esimerkin mukaan piti sahan rakennuksessa ruveta valmistamaan lasitiiliä. Mutta lasitehdas ei osoittautunutkaan kannattavaksi. Sitten sahalle tuli tervatehdas yrittämään, sitten nukketehdas, 1950-luvulla Siroplast Oy, sen jälkeen v. 1966 Esko Oinonen perusti Elvingin peri-

kunnalta vuokraamiinsa sahan tiloihin Muotoplast Oy:n muovitehtaan, joka muuttui v. 1970 alkaen perheyhtiöksi. Parhaimmillaan työntekijöitä on ollut 4-5 henkeä, nykyisin tehtaassa työskentelee johtaja Oinonen yksin. Tehtaassa valmistuu muovituotteita mm. vientiin, kukkapöytiä, jakkaroituja, kukkaruukuja jne.

Tiilitehtaita on Siurossa ollut ennenkin, mm. Perälän Tiilitehdas Murhasaaren ja Linnavuoren välillä Jokistenjärven itärannalla. Sitä omistivat serkukset Anselm ja Eemeli Perälä. Perälän Tiilitehdas lopetti v. 1934 viisi vuotta ennen Anselm Perälän kuolemaa. Perälässä lyötiin vuosittain n. 400 000 tiiltä.

Myllyojan, Rajaojan eli Pinsiönjoen suussa sijaitsi aikoinaan Ville Grönforsin omistama saha Jokistenjärven rannalla. Ja siitä ylöspäin on vieläkin toiminnassa Pinsiönjoen yli vievän sillan pielessä Rainer Tuomisen saha. Ja siitä ylempänä vielä on kolmaskin Pinsiönjoen sahalaitoksista, Vienolan saha.

V. 1904 perustettiin Kuloveden Naarlahden rannalle Valtion Siuron Saha, joka toimi vuoteen 1912 1-raamisena, sitten laajentuen. Sen vuosituotanto oli 3 500 - 4 000

Siuron Valtion Saha Kuloveden rannalla. Valkoinen talo vasemmalla rautatieläisten asunto, jossa asui 2 perhettä. Maantien ja rautatien välissä ns. kuutamotalo. Taka-alalla entinen Siuron suojeluskuntatalo Siuron Pirtti. (Kuvan om. Fanny Salomaa.)

standarttia. Siellä valmistettiin hyvin haluttua sahatavaraa, joka teki erinomaisesti kauppansa ulkomaille. Sen johtajana toimivat v. 1904 parooni Bruno Carpelan, 1904-1908 metsänhoitaja Erkki Grönström, 1908-1912 metsänhoitaja R. Tegner, 1912-1914 J. von Julin, 1914-1925 Eino Böök, 1925-1927 Pekka Karttunen ja v. 1928 Yrjö Simola.

V. 1928 Valtion Siuron Saha lopetti. Tehtailija Kalle Alastalo osti sen ja sen nimeksi tuli Siuron Saha Oy. Silloin sahan palveluksessa oli 110 henkeä. Mutta Kalle Alastalon kuoltua v. 1931 sahan toiminta tyrehtyi. Ja Alastalon jälkeen jatkoivat sahallalla Eemeli Perälä johtajana, Branthin (nyk. Hirsitie) ja yhtiön johtokunnan puheenjohtajana ja toimitusjohtajana pankinjohtaja Heikki Paloheimo

Helsingistä vuoteen 1940. Tänä aikana sahasta käytettiin vielä tunnettua leikkinimeä Kökkörö, kuten sahallalla silloin työskennelleet muistelevat.

Vv. 1940-1955 Siuron sahallalla toimi Epilän Nahkatehtaan parkkitehdas. Siuron asukkaat

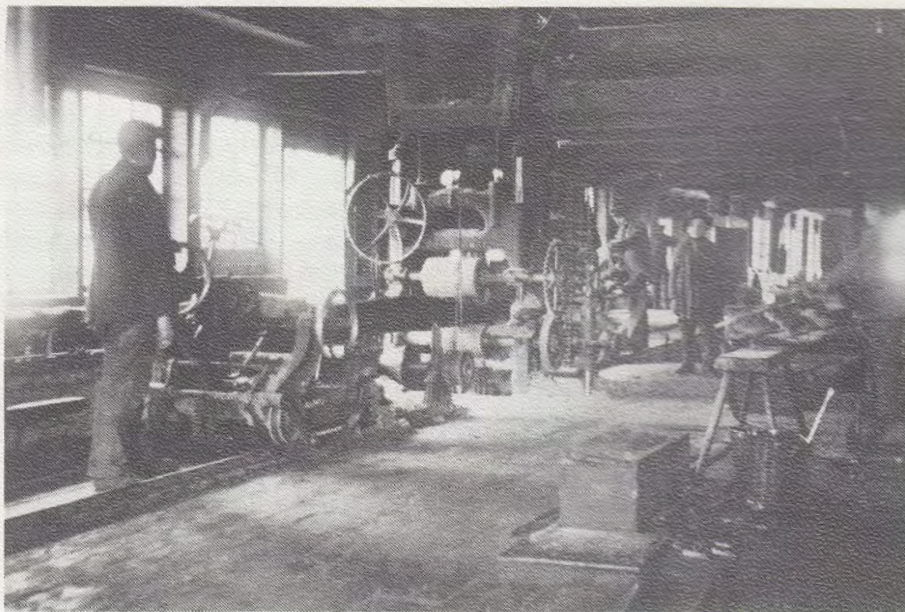
valittivat, kun "luutehras tua karpäsiä ja pahan hajun Siuroon".

Vv. 1955-1972 sahan tilat olivat Uuno Veijolan teollisuuslaitosten käytössä. Ja vv. 1972-1984 niissä toimi Vapon saha.

Tapulimiehiä Valtion Sahalta Siurosta. Vasemmalta Artturi Koivisto, Matti Järvinen ja Väinö Salomaa. (Kuvan om. Fanny Salomaa.)

Sisäkuva Valtion Sahalta, joka myöhemmin on ollut Vapon sahanakin. Sisällä vasemmalla rautatieä. (Kuvan om. Irja Grönstrand.)

Kalliokatu 10:ssä alkaneet Eeva ja Uno Veijolan kattotiilitehdas, muottivalimo, viemäriputkitehdas ja konepaja jatkoivat vuodesta 1955 em. valtion sahalla eli parkkitehtaan rakennuksissa aina vuoteen 1972 saakka, jolloin Veijolan teollisuuslaitos siirtyi Kangasalle. Siurossa ollessaan kattotiilitehdas työllisti 5-6 henkeä, muottivalimo ja viemäriputkitehdas 4 ja konepaja 10 henkeä. Uno Veijola keksi ja rakensi putkikoneen, jota valmistettiin useita kappaleita. Monet koneet, mm. sorvi, hankittiin tehtaalle Siurossa.

Heikki Saarela on ollut aikanaan Siurossa varsin tunnettu monitoimimies. V. 1897 hän 13-vuotiaana pääsi oppipojaksi pajaan, 5 vuotta myöhemmin kävi kengityskoulun Tampereella ja vv. 1908-1909 työskenteli

Knuutilan kartanon seppänä. V. 1910 hän perusti kengityspajan Siuronkallion pieleen Tampereen valtamaantien varteen ja sen jälkeen auto- ja konekorjaamon, osti v. 1912 Saarelan talon Siuronkalliolta ja vuodesta 1919 alkaen omisti liikenneluvan ja ajoi Siuron ensimmäistä taksia eli pirssiä, mutta lopetti v. 1939, kun pensan saanti vaikeutui sodan alettua.

Heikki Saarela toimi seppänä Siurossa 55 vuotta, kuului Siuron VPK:n torvisoittokuntaan sen johtajana ja myös Linnavuoren torvisoittokuntaan soittaen vielä 75-vuotiaana. Hän oli aina menossa, missä tarvittiin. Heikki Saarelan konepajassa jatkoi hänen poikansa Jaakko Saarela, joka teki mm. monia arvokkaita työkalukeksintöjä, valmistikin niitä ja niille avautui menekkiä ulkomaille saakka.

Hän kehitti mm. uitto- ja metsätyövälineitä. Saarelan konepajan laajennuttua Siurossa se siirtyi Vammalaan.

1950-luvulla Suonien Kuljun kylässä toimi Järvenjärventien, nykyisen Alumiinitien, varressa Ilves-Trikoo Oy:n tekstiilitehdas. Sen toiminta päättyi konkurssiin v. 1955 ja myytiin pakkohuutokaupalla 8.3.1956. Leikillisesti, hieman ironiaa mukana tehdas sai kansanomaisen nimen "Ketaran Lumpu".

Ilves-Trikoo Oy:n jälkeen samaan rakennukseen sijoittui 7.6.1956 perustettu ja 26.10.1956 rekisteröity Siuron Neuletehdas Oy, mutta sekin asetettiin konkurssiin 6.9.1962.

Edellisten jälkeen jatkoi samassa rakennuksessa Siuron Liimatehdas Kalervo Rautasen johdolla valmistuen

liimoja ja puhdistusaineita. Sen jälkeen Teräs-Siuro Oy Karja-Kone Oy:n sisaryhtiönä em. kiinteistöä omistaessaan v. 1975 teki tontille lisärakennuksen, jossa vuodesta 1978 alkaen Tauno Mattilan Puutyö yhden miehen verstaana valmistaa huonekaluja, puutarhakalustoja ym.

Mauno Sirénin puusepänverstas perustettiin ja toimi Kuljun kylässä ensin perustajan kotirakennuksen alakerrassa ja 1960-luvulla jatkaen Siuron Valssimyllyn matalassa eteläpäässä sekä lakkaamon osalta Siuron Voimalaitoksen alakerassa valmistuen mm. huonekaluja.

Siurontien varressa ns. kuutamotaloa vastapäätä toimi 1960-luvulla viimeisiä vuosiaan Lauri Jokisen puusepäntehtas, joka oli käynnissä jo ennen v. 1936.

Niinikään Siurontien varressa em. puusepäntehtaan vieressä alkoi Lindgrenin rakentama ja v. 1930 konkurssiin mennyt puusepänverstas, jonka Siuron Saha osti v. 1936. Siihen tuli työnjohtajaksi puuseppä Frans Lehtinen ja vuonna 1939 hän osti verstaan omakseen. V. 1958 Frans Lehtisen poika puuseppä Lauri Lehtinen ryhtyi jatkamaan verstaan johdossa Siurontie 33:ssa.

V. 1972 hän teki Nokian kauppalan kanssa vuokrasopimuksen vuoksi 1972-2002 Knuutilan kartanon navettarakennuksesta tontteineen.

Tämä Siuron Huonekalutehdas valmistaa puusepänalan tuotteita, ikkunanpuita, ovia ym. Siuron Sahan aikana tehdas on Frans Lehtisen ollessa työnjohtajana työllistänyt 3-4 miestä, hänen omalla verstaanaan 2-3 miestä ja Lauri Lehtisen aikana laajimmillaan ollen 5, nyt 3 miestä.

Onhan Siurossa ollut virvokkeittenkin tehdasmaista valmistusta Akseli Vuotilan omistamassa Vesitehtaassa sen toimiessa n. 10 vuotta 1920-luvun alusta 1930-luvun alkuun Raisamon (nyk. Siurontorin) naapurissa.

Pientä teollisuusyritystä on ollut Siurossa kaiken edellä kerrotun lisäksi likimain kymmenkunta, joista muutamat ovat vasta aivan alkuvaiheissaan, osa loppunut jo vuosikymmeniä sitten.

SUURTEOLLISUUTTA S I U R O S S A JA SIURON LÄHELLÄ

Kaiken edellä kerrotun ohi on kasvanut ja kasvaa edelleen se suurteollisuus, jota Siurossa edustavat Valmet Linnavuorella ja Esko Ollilan perustamat ja johtamat Suojapinta ja Purso Siurossa.

V. 1959 perusti insinööri Esko Ollila isänsä Arvi Ollilan kanssa Siuron Uuteenkylään Kyrösjärventien varresta ostamalleen tontille eloksointilaitoksen, joka jo seuraavana vuonna työllisti 5 henkilöä. Laitos rekisteröitiin Suojapinta Ky:ksi.

V. 1973 perustettiin anodisointilaitos Suojapinta Ky:n tytäryhtiö, alumiinitehtas Purso Oy, Kyrösjärventien ja Alumiinitien (ent. Järvenjärventien) yhtymäkolmioon. Nyt lähes 30 vuotta toimittuaan Suojapinta Ky ja Purso Oy ovat muodostaneet upean teollisuuskonsernin, jossa koko Nokian kaupungilla, Suoniemellä ja Siurolla on kotiseudullisen kiittolaisuuden ja ylpeyden aihe.

V. 1977 siirtyi Matti Karaston v. 1952 Pirkkalaan perustama Karaston Työkalutehdas Oy Purso Oy:lle. Vuoden 1980 alussa perustettiin ja rakennettiin Ikaalisten sulatto eli valimo ja liitettiin Suojapinta Ky:hyn.

V. 1983 hankittiin Purso Oy:n yhteyteen Riihimäeltä Purso Oy Kone-Kromi ja maaliskuussa 1985 Laitilasta Purso Oy Veme, joten Suojapinta-Purso-yhtiöt sisältää kuusi eri teollisuuslaitosta, joista kaksi Siurossa, yksi Ikaalisissa, Pirkkalassa, Riihimäellä ja Laitilassa. Työpaikkoja on yli 400 työntekijälle, liikevaihto noin 160 miljoonaa markkaa vuodessa, vientä ensisijaisen kotimaan kaupan lisäksi v:sta 1985 alkaen Pohjoismaihin, kuten Ruotsiin, Norjaan ja Tanskaan sekä Purson tuotteita merkittäviä määriä mm. rakennusprojektivientinä Neuvostoliittoon ja Lähi-itään.

Valmet Oy:n Linnavuoren tehtaat ovat toimineet paikkakunnalla noin 45 vuotta. Nykyisin Linnavuoren tehtaat tarjoavat paikkakunnalla työtä 820 henkilölle. Valmistetaan esim. maatalustraktoreihin dieselmoottoreita, erikoistyöstökoneita ja dieselagrigaatteja (varavoima-asemia), joita tarvitaan esim. sairaaloihin ym. Ulkomaanvienti on varsin laajaa aina Aasian maihin saakka. Tehtaan liikevaihto vuodessa on noin 270 miljoonaa markkaa. Linnavuorella on oma asuntoalue, jossa on asuntoja riittävästi. Siellä asuu enimmäkseen oman tehtaan henkilökuntaa perheineen, mutta on muitakin.

Linnavuoren tehtaalla on oma henkilökuntalehti "Valmet Oy Linnavuoren Uutisia". Tehtaan kehitys on kulkenut nousujohteisesti. Työtä on riittänyt ja menekkiartikkeleita löytynyt. Äskettäin on tehty mm. huomattava puimurikauppa itänaapuriin. Tässäkin kaupassa on kyse lukumääräisesti suuresta moottorierästä, joten sillä on nykymarkkinatilanteessa huomattava merkitys.

Vuoden 1919 teollisuuslaitoksissa Siurossa ja lähiympäristössä oli työpaikkoja 256, nyt v. 1987 samalla alueella niitä on n. 1 000 työntekijälle, ja jos otetaan huomioon kaikki tältä alueelta johdetutkin teollisuuslaitokset, luku on yli 1 200.

N I I N . . .

Niin teollisuutemme taitavien johtajien kuin uskollisten työntekijöittenkin kiitokseksi ja kunniaksi olkoon päättämässä nämä muistiinpanot se väkevästi elonkerainen katkelmaotos, jonka vanha Siurossa syntynyt työläisnainen, perinteenoppaamme on sanonut entistä siurolaisen teollisuuden ykkösmiestä muistelllessaan:

- Käveli siälä ja...
Siältä ne lapset juaksi tiäv viäreen.
- Hyvää päivää! kohteliaasti sanottiin sille. Se tehtiiv VARMASTI ENSLUAKKASESTI!
Aatella! Että se oli niim paljo iso huusholli. Ja jakso pitää nämä kaikki selvillä. Ja meni tehtaalle ja piti siä selvillä.
Arvokas miäs!
- - -
Että ei sitä kukaam muistele pahalla.
Niin.
- - -
Ja jos puhutaan huano-osasten ymmärtämisestä, ni täm miähem päähäm mahtu seki, se huanon ihmisen osa.
Niin!

Eri lähteistä koonnut ja kirjoittanut
Eero Järventausta

TARINAA SIURONKALLION ASUTTAMISESTA

KERTONUT OTTO RITAMÄKI

Jääkauden jälkeen, noin kymmenentuhatta vuotta sitten, oli Kyrosjärven vesistöön vesimäärä paljon suurempi kuin nykyisin. Juuri ennen Kulovettä oli korkea kallioharjanne, jonka rikkonaisesta länsipäästä vesistö uursi itselleen väylän Kuloveteen. Tämän kallioharjanteen itäinen osa on nykyinen Siuronkallio.

Penttilän halki oli jo ainakin 1400-luvulta kulkenut tie Satakuntaan ja Varsinais-Suomeen. Penttilässä oli viime vuosisadan lopulle asti vain neljä tilaa ja joitakin torppia. Asutuksen laajeneminen alkoi vasta 1880-90-luvuilla Tampere-Pori-rautatien rakentamisen aikaan. Tällöin oli radan rakentajien asunnoista huutava pula.

Rautatien myötä Siuroon tuli Isonsaaren saha, ja vastapäätä sitä Elvingin saha. Valtion saha aloitti toimintansa lähellä Knuutilaa. Kosken rannalle nousi massatehdas. Kun Siuronkoskeen vielä rakennettiin uittolaitteet, oli työväen määrä täällä kasvanut niin suureksi, että asutuksen laajeneminen oli välttämätöntä.

Rautatien omia rakennuksia alettiin heti rakentaa. Vuosisadan vaihteessa nousivat asemarakennus, asemapäällikön talo, joka nykyisin on

Valtion Siuron sahalla.

Tipurilla sekä radanvartijan mökki.

Paikkakunnalle muuttanut työväki ryhtyi omatoimisesti rakentelemaan Siuronkallion jyrkkiin rinteisiin maakorsuja. Kaivettiin sorakuoppa, jonka sivut ja etuseinä tehtiin kalliolta kaadetuista puista. Takaseinän ja katon tukena oli kalliorinne. Ikkunat ja ovi sijaitsivat etuseinällä.

Näitä korsuja on ollut neljä kappaletta, mahdollisesti enemmänkin. Yksi on sijainnut nykyisen Hannu Leppäsen talon kohdalla, toinen Favénin tontin kaakkoisreunalla ja kaksi entisen työväentalon länsipuolella. Näihin korsuihin ei haettu mitään tonttioikeutta. Ne luokiteltiin tilapäisasumukseksi.

Siuronkallion asutuksen muuttuessa pysyväksi tarvittiin tontin vuokraamiseen maanomistajan, Kalle Haukkalan lupa. Tontit olivat 3-10 kapanalan suuruisia (kapanala = noin 165 aaria). Vuokrana oli osaksi rahaa, osaksi päivätöitä. Vanhoista tonttikontrahdeista ilmenee, että tavallisin vuokra oli 1-2 päivää töitä viikossa ja 3-5 markkaa silloista rahaa.

Maantien ikivanha reitti kulki pitkin Siuronkallion etelärantaa. Se siirrettiin ratatöiden yhteydessä ylemmäksi, nykyisen Siurontien paikalle. Tie Hämeenkyröön erkani nykyisen Haukkalan kohdalta ns. Tiiliahteesta Suvitaipaleen kautta Linnavuoren takaa kiertäen. Jokijärven rantaan kulki tie ns. talvitaipaleena

Siuron silta ja Siuronkalliota ennen vuotta 1926. Kalliolla näkyvä suuri kaksipäättyinen rakennus on työväentalo. Nykyisen Koski-baarin rakennuksessa toimi Ol. Voima. Etualalla puuhiomo ja mylly.

ohi Viinamäen torpan laskeutuen jälle nykyisen Viisasten sillan kohdalta. Viinamäen torpan paikalla sijaitsee nykyisin Mäkisen talo Siurontien varrella.

Siuronkalliolla nousi 1900-luvun alussa jatkuvasti uusia rakennuksia, kaikkiaan kuutisenkymmentä. Muunmuassa työväentalo rakennettiin näihin aikoihin. Kalliolle rakennettiin alkuaikoina asuntoja tuomalla muualta purettuja talonrakenteita ja pystyttämällä ne uudelleen. Tällaisia muualta kuljetettuja rakennuksia ovat mm. Ritamäen perikunnan talo, joka on kosken takana alunperin sijainnut ns. Siuron torppa ja Pajulahden tontilla sijainnut Hämeenkyröstä

tuotu aitta. Hatanpään tontin alkuperäinen rakennus on myös tuotu Hämeenkyröstä. Raittisen mökki on valtion

sahan entinen paja, johon on lisätty keittiö.

Siuronkallion vähitellen täyttyessä asumuksista rakennettiin samanaikaisesti maantien varteen lisää taloja. Vuonna 1910 valmistuneelta Siuron kirkolta Nokialle päin rakennettiin ensimmäisenä ns. insinööri Bergströmin talo, joka sittemmin oli pappilana. Seuraava oli kauppias Pajusen liiketalo, jossa oli kestkievari. Sitten oli Perälän asuintalo ja Saarelan paja, jonka yläpuolella kallion päällä oli ns. Revo-niuksen talo. Saarelan pajasta eteenpäin samalla puolen tietä oli Vuotilan liiketalo ja siitä seuraava rakennus oli rannasta tie- ja ratatöiden vuoksi maantien varteen siirtynyt Toivon kauppa.

Siurontie 63:ssa, entisessä Matti Salon kaupparakennuksessa, on toiminut myöhemmin Kalle Nuotion kauppa, Ol. Voima ja Siuron Herkku. Nykyisin rakennus on asuintalona.

Se muuttui pian Rosenbladin, sittemmin Raimamon kaupaksi. Nykyisin tällä vanhalla kauppapaikalla toimii Siurontori.

Seuraava komea hirsirakennus on entinen Perälän talo, jonka rakensi aikoinaan Reposaaren Höyrysaha Oy:n isännöitsijä. Saha sijaitsi Isonsaaren itäpuolella.

Isännöitsijän talosta seuraava oli Salmisen talo, jossa myöhemmin toimi Siuron kirjasto.

Aikaisemmin mainitun Viinamäen torpan tilalle rakennettiin myöhemmin Mäkisen talo. Siitä seuraavana nykyisen Osuuspankin kohdalla oli kauppias Salon asuintalo. Tätä taloa nimitettiin aikoinaan Antipovin taloksi. Seuraavana oli sahan virka-asunto, jossa tavallisesti asui joku vanhemmista työnjohtajista.

Sen jälkeen ohite- taankin itse Siuronkallio, mutta mainittakoon vielä Linnavuoren risteyksen jälkeen ensimmäinen talo Nokialle päin. Se oli sentraali - Koskinen, jossa toimi Siuron puhelinkeskus. Talo on Siuron kirkon rakentajien, Ojasen veljesten, rakentama komea kahvimyllytalo. Siitä seuraava rakennus, jonka mahtava kivijalka seisoo jyrkässä kalliorinteessä, oli alunperin valtion Siuron sahan johtajan, myöhemmin piirimetsänhoitajan, asunto.

Kaisu Haukkala ja Otto Ritämäki ovat molemmat Siuron kasvatteja ja hyvin perehtyneitä paikkakunnan kansanperinteeseen.

Tämän talon takana, siitä pohjoiseen, oli laaja, toinen toisiinsa kiinni rakennettujen talojen alue. Nämä talot olivat sahan työväestön taloja, jotka syystä tunnettiin nimellä zeppeliinit.

Pajusen lopetettua kievarinpidon Siuronkalliolla palveli kievarina Lehtimäen, nykyisin Favénin talo.

Varsinaisia vuokrataloja kalliolla oli kaksi: Majarannan talo Pajusen liiketalon takana ja Nummen talo kallion korkeimmalla kohdalla. Nummen talo paloi 1910-luvulla ja se aiheutti suurta vaaraa koko asutukselle.

Kun Siuronkallion alue oli vähitellen rakennettu niin täyteen,

ettei tilaa ollut enää uusille tonteille, pystytettiin monille tonteille toinen, jopa kolmaskin rakennus. Näistä useimmat ovat jo hävinneet.

Senaikaiseen elämään kuului varsinainen asuinrakennuksen lisäksi piharakennus polttopuita ja tarvekaluja varten sekä sauna. Lisäksi tarvittiin Siuronkallion lisätyöansioon, hevosenpitoon, talli.

Lisätiloiksi tehtiin jonkinlaisia katoksia laudoista. Näihin saatiin pärekatot tukiuittoponttoonien katteesta, jota jäi jäljelle, kun varsinaiset ponttoonit purettiin Siuronkosken niskalta uittotöiden päätyttyä. Usein oli piharaken- nuksissa ns. kesähuoneita, joissa asuivat

tilapäisissä kesätöissä olleet miehet.

Vesikysymys oli Siuronkalliolla hankala. Pohjavettä ei kallioisesta maasta saatu. Vesi oli haettava Viinamäen lähteestä nykyisen apteekin luota tai vesistöistä. Pyykipaikalle koskenniskalle johti vesipolku, ja vedenhakua varten oli rakennettu puiset raput yli kallioharjanteen nykyisen Hatanpään kohdalla.

Omaa saunaa ei kailkilla asukkailla ollut. He kävivät naapurissa saunomassa. Tällaisia vuokrasaunoja oli mm. Ritamäessä ja Tuomisella. Kovien

pakkasten aikana ei kaikkia saunoja lämmitetty, vaan lähinaapurit kävivät vuorotellen toistensa saunoissa.

Siuronkallion kapeat ja epätasaiset kulkuväylät olivat erikoisen vaikeat liikkua syyspimeän aikana.

Kunta rakensi joskus 1920-luvulla ulkoverkoston alueelle. Valojen sytyttyä tuntui kyläläisistä ihan joululta. Pikkupojat kiiruhtivat kiljuen iltaisin sytyttämään valot tolmissa oleivista katkaisijoista.

Siuronkallion elämä alkoi varsin vaatimattomasti ja sellaisena

se on jatkunutkin. Siuronkallion yhteisö on tyypillinen teollisuuden ympärille vuosisadan alussa syntynyt yhdyskunta, joka on säilyttänyt ulkonäkönsä meidän päiviimme.

Luonnonkauneudestaan kuuluisalla korkealla kallioharjulla kahden järven ja kosken välillä on asuttu kohta sata vuotta. Kysyä voi, ovatko menneet polvet jaksaneet tästä kauneudesta nauttia, kun kaikki voimat ovat kuluneet jokapäiväisen toimeentulon hankkimiseen.

Muistiin merkintä ja muokannut
Marketta Kalmanlehto

TIEDÄTKÖ, ETTÄ ...

- Ruotsin kuningas Kustaa III seurueineen kulki Siuron kautta Tampereelta Huittisiin juhanusaattona 23. päivänä kesäkuuta 1775.
- Pankkimies Gustaf Anton Brakel keräsi Siuron seudulta kansanperinnettä 1800-luvun alussa ja tallensi tältä sanonnan, jonka mukaan "Väinämöinen kynti Kyröjoen (virran, joka alkaa Kyröskoskesta ja päättyy Siuronkoskeen)", ja kansa kertoi Väinämöisen asuneen Linnavuorella. Brakel kirjoitti ja julkaisi näytelmän "Väinämöinen", v. 1829, ja Elias Lönnrotin "Kalevala" ilmestyi kuusi vuotta myöhemmin eli 1835.
- Aikansa Suomen kuuluisimmaksi ja iloisimmaksi runoilijaksi tunnustettu ja arvostettu Jakob Gabriel Leistenius on syntynyt Kuloveden rannalla Suoniemen pappilassa v. 1821 ja kirjoittanut osan ensimmäisen kokoelmansa runoista mm. Siuronkosken rannalla v. 1842.
- Siuron kirkko on rakennusmestari Heikki Tiitolan käsialaa ja valmistunut v. 1910.

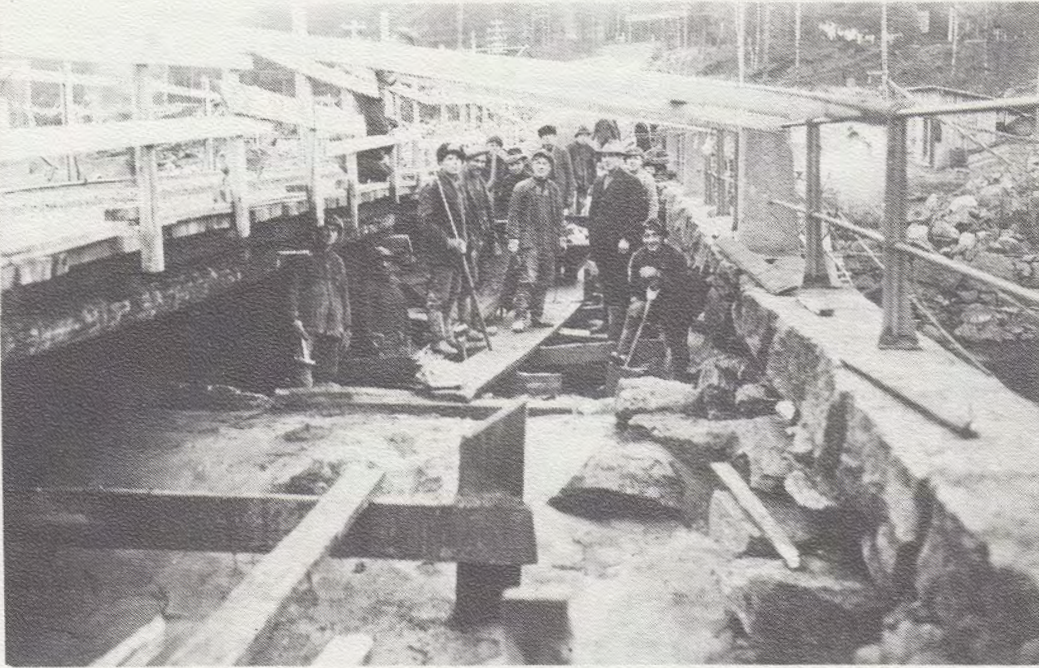

- Siuron vanhin toiminnassa oleva järjestö on Siuron Työväenyhdistys, joka on perustettu v. 1904.
  - Turun Hovioikeus tuomitsi v. 1668 Taivalkunnan ja Ruolahden rajan kulkemaan Siuron sillasta Tommiston mäen (lienee tarkoitettu Tuomiston mäkeä) kautta Torisevanvuoreen (nyk. Kivipyökivuoreen).
- Ensimmäisten ihmisten arvellaan liikkuneen mm. Siuronkosken rannoilla n. 3500 v. e.Kr. Erään arvion mukaan jo n. 5000 v. e.Kr.
  - Siurossa on asunut lappalaisia vuoteen 1274.
- Nokian teollisuuden perustaja vuorineuvos Kurt Fredrik Idestam kiinnitti jo v. 1879 huomiota mm. Siuronkosken teollisuusarvoon ja siistitytti Linnavuoren matkailukohteeksi.
  - Nuijasodan talonpoikaispäällikkö Jaakko Ilkka uudenvuodenpäivää 1597 vasten yöllä pakeni Nokialta jäitse Lukkisalmen yli Siuroon, Siuronkosken itärantaa Hämeenkyröön ja edelleen kotiseudulleen Ilmajoelle.
- Kun huhtikuun 22. päivänä 1970 tuli kuluneeksi 100 vuotta Neuvostoliiton perustajan Vladimir Iljits Leninin syntymästä, kevättalvella 1970 hiihti ryhmä Moskovan Yliopiston suomen kielien filiaalin opiskelijatyttöjä Leninin pakotien Suomessa kulkiessa mm. Siuron kautta Linnavuoreen, jossa heille oli järjestetty vastaanottotilaisuus Nokian ja Suoniemen yhteistoimin.
  - Maa kohoaa 65 cm 100 vuodessa Siuron seudulla.
- Noin 5500 vuotta sitten virtasivat Pyhäjärven vedet Näsijärveen ja Lapuanjokeen, Kuloveden vedet Jokistenjärveen ja edelleen Kyröjokeen; sitten maan kohoamisen takia vedet kääntyivät virtaamaan päinvastaiseen suuntaan ja syntyivät Tammerkoski, Kyröskoski, Siuronkoski jne.
  - Uittopäällikkö Hugo Saarinen löysi Lukkisalmen rantajuumasta kauniin emaljikoristeisen soljen v. 1928. Solki on asiantuntijain arvion mukaan kuulunut esihistoriallisen ajan vallasnaisen asuun. Solki on talletettuna Kansallismuseon kokoelmiin, ja se tunnetaan nimellä Knuutilan solki.
- Löytöjen mukaan arvioiden Siuron Linnavuori on ollut puolustus- ja pakolinnana käytössä n. 700-luvulta alkaen historiallisen ajan alkuun saakka.

- Ensimmäinen kaunokirjallinen teksti Siuron tienoilta on kirjailija Z. Topeliuksen käsialaa ja julkaistu vv. 1845-1852 ilmestyneessä teoksessa "Suomi kuvina".

Koonnut eri lähteistä
Eero Järventausta

Kurkistelee ku
piru Siuron
sillan alta.

Siuron sillan remontti v. 1926. Takana keskellä kirvesmies Nikolai Viitanen ja oikealla vaalea hattu päässä työmaan johtaja. (Kuvan om. Fanny Salomaa.)

Soukkaa siltaa
mennään kepeesti
ja kapeesti.

Siuron siltatyö v. 1926. (Valok. H. Rantakallio.
Om. Aura Saarinen.)

**SIURON
ALUMIINI-
RAKENNE KY**

37200 SIURO
puh. 403952

- Alumiiniovet
- Julkisivurakenteet

asa

**SONY
FUJITSU TEN**

NOKIAN MUSTA PÖRSSI

PIRKKALAISTORI 1 37100 NOKIA PUH. 421 333

SÄÄSTÖLINJUA

- LAATUA
- EDULLISUUTTA
- YKSILÖLLISYYTTÄ

OP: N TALO SIURO € 403954

Onnittelemme lämpimästi arvokasta ja vireätä kotiseututyötä tekevää 10-vuotiasta Siuro-Seuraa

SIURON KEHITTÄMINEN ON MEIDÄNKIN TOIMINTAMME TAVOITE

 **SIURON
OSUUSPANKKI**

– Itsenäinen kyläpankki –

VALTTIKORTTI
ja Sinulla on aina käteistä

**TAMPEREEN
ALUESÄÄSTÖPANKKI**
LINNAVUORI, SIURO

**SIURON
HUONEKALUTEHDAS**

Lauri Lehtinen
37200 Siuro, puh. 403415

Perinteistä puusepäntaitoa nykyaikaan

Uudet PS-ikkunat
puusepältäsi
myös erikoismitat ja -mallit

VALMET

PURSO OY

Kyrösjärventie
37200 Siuro
puh. 931-404111
telex 22387 purso sf

TERVETULDA SIURO!

ERIKOISEN
MIELUISASTI
PALVELEMME
SIURON IHHISIÄ
JA YRITYKSIÄ;
OVATHAN
JUUREMME
SIUROSSA.

**K NOKIAN K-RAUTA
RAISAMO Ky**
Rounionkatu 1 puh. 416 111
RAKENTAJAN JA SISUSTAJAN TAVARATALO

Sinua lähellä - Sinua varten - Tule palveltavaksi

K SIURONTORI SIURO
puh. 403511

**METALLITUOTE
M. VASARA Ky**

37200 SIURO Puh. 931-403030

Siuron Kukka ja
Kemikalio, Kahvio
Puh. 403487

- markiisit
- rullaverhot
- sälekaihtimet
- pimennysverhot
- lamellikaihtimet
- taiteovet

Suunnittelu-, mittaus-
ja asennuspalvelu

Poutuntie 7 Nokia Puh. 412533

Siuron
Parturi-Kampaamo
Om. Irja Kenkimäki
SIURO, Siuront. 45 Puh. 403592

kellopiste
ESKO PAUKKU
NOKIA PIRKKALAISTORI 4 410731

KESOIL
A. SUONTAUSTA
Siuro puh. 403583

KIPA
NOKIAN KIRJA
HÄRKITIE 12 Puh. 410735

Sportia
URHEILU
TOMMI
Korkeemäenkatu 3, Nokia puh. 412 250

**OSAAMISTA JA AMMATTITAITOA
KUKKA-ASIOISSA**

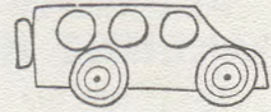
Korkeemäenk. 5, 37100 Nokia, puh. 412249, 412145

**Yli 35 vuotta
HAUTAUSALAN PALVELUA NOKIALLA**

**NOKIAN
HAUTAUSTOIMISTO**

Korkeemäenk. 5, 37100 Nokia, puh. 412249
(myös liikeajan jälkeen)

Teuska

Teuvo Suvanto, Pirkkakoivuntie 16
37240 Linnavuori, puh. 931-403321

**PUISET LELUT JA LAHJATAVARAT
EDULLISESTI**

Erikoistuotteet ja liikelahjat
asiakkaan toivomusten mukaan

